ISSN 0463-6309

Moteris

LIETUVIŲ MOTERŲ ŽURNALAS

5 1975 rugsėjis spalis

TURINYS

M. Draugelytė - Galdikienė	Mano šeima	2
I. Motiekaitienė	Magdalena Draugelytė - Galdikienė	4
P. Orintaitė	Magdalena Galdikienė — Mūsų netolimos, bet didžiai reikšmingos praeities gyvas paminklas	8
S. Petersonienė	Lietuvės moters įnašas Lietuvos Nepriklausomybei	10
* * *	Iš atsiminimų apie Magdaleną Draugelytę - Galdikienę: V. Lozoraitienė, V. Zaunienė - Leskaitienė, S. A. Sereikytė, R. J-tė, P. Draugelytė - Vosylienė, E. Masiliūnaitė - Paliokienė, S. Yla	12
R. Petronienė	Moterų atstovių įtaka ir reikšmė Lietuvos Steigiamajame Seime	17
— - —	Ištrauka iš Steigiamojo Seimo Darbų	19
M. Liulevičienė	M. Galdikienė L.K. Mot. Dr-jos veikloje Lietuvoje	20
B. Šlepetytė - Venskuvienė	L.K.M. Organizacinė veikla išeivijoje	23
E. Masiliūnaitė-Paliokienė	"Giedros" korporaciją prisimenant	25
A. Rūgytė	"Vyresniosios Giedrininkės"	27
M. Galdikienė	A. Galdiko monografijų istorija	27
N. Kulpavičienė	Dailininko Adomo Galdiko monografijos	28

ILIUSTRACIJOS

D. Tarabildienė	Jaunamartė	1
J. Daniliauskienė	Karpiniai	1
Iš M. Galdikienės archyvo	Nuotraukos —	2, 3, 4, 5, 6, 7, 22, 23
"Lietuvos Albumas" 1921 m.	Nuotraukos —	10, 11, 12, 17, 18
O. Kučinskienė	M. G. portretas	13
A. Galdikas	Pavasariška	15
"Tiesos ir Meilės Tarnyba"	Nuotraukos —	20, 21
A. Galdikas	"Moteris" vinjetė	29
A. Galdikas	Naturmortas	29
A. Galdikas	Mergaitė	29

"MOTERIS" LIETUVIŲ MOTERŲ ŽURNALAS 1975 m. Nr. 5 (107)

NORA KULPAVIČIENĖ — redaktorė
Z. DAUGVAINIENĖ — kalbos taisytoja, Z. DIDŽBALIENĖ — korektorė,
I. KAIRIENĖ — skyriaus vedėja, L. MURAUSKIENĖ — skyriaus vedėja,
BRONĖ PABEDINSKIENĖ — administratorė.

LEIDŽIA KANADOS LIETUVIŲ KATALIKIŲ MOTERŲ DRAUGIJA

Redakcijos ir administracijos adresas: 1011 College St., Toronto, M6H 1A8, Canada

Spaudė "Tėviškės Žiburių" spaustuvė, 2185 Stavebank Rd., Mississauga, Ont. L5C 1T3.
Prenumerata metams $6.00; garbės prenumerata $10.00.
Viršelis — aukštaitiškas audinys.

Jei nėra kitaip susitarta, gautąją medžiagą, kaip straipsnius, nuotraukas ir kt. redakcija negrąžina ir taiso bei tvarko savo nuožiūra.
"MOTERIS" Lithuanian Women's Magazine. 1975, No. 5 (107)
Printed by "Lights of Homeland" in Mississauga, Ont.

moteris

1975 5 (107)

MOTERS METAI 1975

MOTERS METUOSE MINIME LIETUVIŠKOS VEIKLOS VETERANĘ

MAGDALENĄ DRAUGELYTĘ - GALDIKIENĘ

MANO ŠEIMA

Magdalena Draugelytė
1909 m.

MAGDALENA DRAUGELYTĖ - GALDIKIENĖ

Esu laiminga, kad gimiau Draugelių šeimoje. Mano tėvas Petras Draugelis buvo gimęs 1849 m. Marijampolės apskr. ūkininkų girininkų šeimoje. Jis baigė Veiverių mokytojų seminariją ir mokytojavo įvairiose mokyklose Suvalkijoj. Iš mano 27 metų pedagoginės patirties žiūrint, jis turėjo įgimtą pedagogo talentą. Aš pradėjau lankyti jo mokyklą būdama penktų metų ir greit išmokau skaityti ir rašyti, nes tėvas naudojo vaizdines mokymo priemones, dažnai paties paruoštas. Jis daug skaitydavo ir turėjo platų akiratį mokymo bei auklėjimo klausimais. Mėgo sodininkystę. Jo sugebėjimo pavyzdys buvo didelis laukinės kriaušės medis, kuris dėka jo įskiepijimo, užaugindavo apie 20 atmainų kriaušių. Geras buvo ir bitininkas: aš, jo talkininkė, galėdavau gerti jo išimtą ir išseparuotą medų puodeliais.

Tėvo mokytojavimo metai sutapo su revoliuciniu judėjimu Rusijos imperijoj. Būdamas gilus patriotas, jis turėjo ryšių su knygnešiais ir platino draudžiamą literatūrą. Pavasarį, parvykdama iš Marijampolės Velykų atostogų, pamačiau apie namus baltuojančius griovius; pamaniau — užsilikęs sniegas. Bet pasirodo, tai buvo revoliucionierių pasidarbavimo žymės. Jie, įsilaužę į mokyklą, sudraskė knygyne esančias rusiškas knygas ir jas pasėjo laukuose, o caro portretą įkišo į labai negarbingą vietą. Tėvas parašė raportą Švietimo Ministerijai apie įvykį, ir niekas dėl to nenukentėjo.

Tėvas mokė vaikus ištesėti duotą žodį, pasikliauti savo jėgomis, ir gerbt kiekvieną žmogų. Jo tikybos pamokos, pailiustruotos paveikslais, sujaudindavo vaikus iki ašarų.

Savo vaikams tėvo meilė pasireiškė ne žodžiais, bet darbais: jis leido visus į mokslą, o svarbiausia savo pavyzdžiu paruošė mus gyvenimui, o jį sekant nebuvo sunku gyventi tarp įvairių žmonių.

Išėjęs į pensiją, greit susirgo širdies liga ir 1914 m. sausio m. 1 d. mirė Marijampolėje.

Rozalija Giliūtė-Draugelienė — mūsų motina, stambaus ūkininko duktė iš Bebrininkų k. Ji buvo septyneriais metais jaunesnė už tėvą. Tėvas, besipiršdamas jai, nusakė savo būdo staigumą, klausdamas ar ji galės ištesėti. Ji neišsigando; sutiko ištekėti ir labai gražiai sugyveno su tėvu. Per ją mes gaudavome iš tėvo visokių leidimų: dalyvauti organizacijų choruose, vaidinimuose, ekskursijose ir net už išdykavimą bausmių atleidimą.

Mūsų motina buvo šeimos židinio siela, pilna to žodžio prasme: maloni, gailestinga ir rūpestinga. Savo gyvenimą atidavė šeimai; savo meile ją sucementavo taip, kad ir ateities gyvenime broliai ir seserys viens kitą užjautė ir reikale rėmė. Ypatingai ji buvo gailestinga vargšams. Nė vienas elgeta neišeidavo iš namų jos neapdovanotas.

Laimė viešpatavo mūsų namuose iki 1911 m. pavasario, kai ji nušalus susirgo plaučių uždegimu ir savaitės būvyje amžinai užgeso.

Didžiausias to meto Suvalkijos laikraštis "Šaltinis", 1911. V. 2 Nr. 17 įdėjo jos nekrologą pavadintą "Užmirštieji dvasios milžinai", iškeldamas jos pasišventimą šeimai, jos gilų tikėjimą ir tėvynės meilę.

Vyriausias brolis Vladislovas gimė 1880 m. Žiūrių Gudeliuose. Vilkaviškio ap. 1903 m. baigė Kunigų Seminariją Seinuose ir vikaravo Sasnavoje. Jis buvo idealistas, dėjo visą sielą į religinius pamokymus, bet kartu buvo ir didelis tolerantas, tą išreikšdavo posakiu — su botagu į dangų nenuvarysi. Savo geru pavyzdžiu siekė paveikti žmones, kurių Gėrio pradu labai pasitikėjo. Dirbo įvairiose organizacijose, ypatingai skatino blaivybę.

Didžiojo karo metu ilgiausiai gyveno Odesoj, kur globojo lietuvius pabėgėlius. Jis dirbo vietos parapijoj, buvo miesto taryboje ir dalyvavo lietuvių seime Petrograde. Sugrįžęs į Lietuvą 1922 m. įstojo į Marijonų vienuoliją Marijampolėje. 1925 m. išvyko į JAV, kur administravo "Draugą", redagavo laikraštį "Laivą", klebonavo Aušros Vartų parapijoj Čikagoj ir su misijomis lankė lietuviškas parapijas. Vėliau gyveno Romoj, kur buvo marijonų generalinės tarybos nariu. Po šešerių metų, pašlijus sveikatai, sugrįžo į Lietuvą ir apsigyveno Marijonų vienuolyne Žem. Kalvarijoj, kur 1940 m. sausio m. mirė širdies liga, palikęs skaisčios sielos kunigo atminimą.

Sesuo Apolionija, gimė 1884 m. Ji buvo gera motinos talkininkė šeimoje ir globėja savo jaunesniųjų brolių ir sesučių, jiems išvykus į Marijampolės gimnaziją. Mums šeimininkaudama ji pasiruošė egzaminams ir gavo mokytojos teises. Vėliau įstojo į Varšuvos mergaičių institutą, bet mirus mūsų motinai, sugrįžo į Marijampolę padėti tėvui rūpintis šeimos reikalais. Marijampolėj mokytojaudama, įsijungė į visuomeninę veiklą, organizavo suaugusių kursus, dalyvavo "Žiburio" Dr-jos dramos mėgėjų grupėj (ž. Liet. Enciklopedijos 35 tomas psl. 276) ir įkūrė Kat. Moterų Dr-jos skyrių.

Pirmam pasauliniam karui prasidėjus, ji pasiliko Marijampolėj, kur mokytojavo "Žiburio" mokykloj ir

globojo dvi jauniausias sesutes. Kaip mokytojai, jai teko nukentėti nuo vokiečių inspektoriaus už vaikų patriotinį auklėjimą. Po karo ištekėjo už pramonininko Felikso Čemarkos, su kuriuo 1927 m. išvyko į Sao Paulo, Braziliją. Ten ji mokytojavo lietuvių mokykloj ir įkūrė L. Kat. Moterų Dr-ją. Mirus vyrui, apsigyveno brolio dr. Eliziejaus šeimoje. Vėliau numirus jauniausiosios sesutės Petronėlės vyrui ir pasilikus jai vienišai, išvyko pas ją į Campino miestą, kur mirė 1972 m.

Brolis Eliziejus — mano vaikystės draugas: mes kartu žaisdavom, kartu mokėmės, kartu vaikščiojom į slaptus revoliucinius susirinkimus ir viešus parengimus. Drauge dalyvavom choruose, vaidinimuose ir vakarėliuose. Jis rašinėdavo į slaptą moksleivių laikraštuką "Moksleivių Draugą". Kaip vyresnis amžiumi ir augštesnės klasės gimnazistas, jis man turėjo įtakos. Pamenu, kaip jo dėka mano ausys liko nepradurtos auskarams, pagal tų laikų madą, nes paaiškino, kad tai laukinių Afrikos gyventojų paprotys — įverti rinkes į ausis, nosį ir net lūpas.

Baigęs gimnaziją išvyko į Maskvą studijuoti mediciną. Sugrįžęs atostogų, 1910 m. vasarą sukvietė savo draugus — L. Kat. Studentų "Rūtos" Dr-jos narius į tėvų namelį Degučiuose, Marijampolės priemiestyje, pasitarti apie lietuvių katalikų moksleivių organizavimą. Tų pasitarimų rezultate prasidėjo ateitininkų slaptas sąjūdis Lietuvos ir Rusijos mokyklų centruose. Eliziejui baigus medicinos studijas, prasidėjo I pas. karas. Jis buvo mobilizuotas ir pasiųstas į frontą. Sugrįžo į Lietuvą tik 1918 m., buvo vidaus reikalų ministeriu, demokratinių seimų atstovu ir ėjo įvairias pareigas sveikatos departamente. Ilgus metus buvo Ūkininkų Sąjungos pirmininku. Rašė į laikraščius, pasižymėjo gabiais feljetonais. 1944 m. pasitraukęs iš Lietuvos, seseriai Apolionijai pakvietus, 1947 m. išvyko į Sao Paulo, Braziliją, kur dirbo ligoninėse. Sumenkėjus sveikatai išėjo į pensiją. Iki šių dienų domisi lietuviams rūpimais klausimais ir palaiko su vietos lietuviais santykius. Jo vardu pavadinta Sao Paulo ateitininkų kuopa.

Sesuo Ona, baigė Marijampolės gimnaziją. Tarnavo Finansų Ministerijoj, vėliau įstojo į Kauno meno mokyklą. Ją baigus, dėstė piešimą Šv. Kazimiero seserų gimnazijoj Kaune ir dalyvavo bendrinėse dailės parodose Kaune ir Argentinoj. Mėgo tapyti portretus. Ištekėjus už užsienio reikalų ministerijos tarnautojo Jurgio Kučinsko, išvyko kartu į jo paskyrimo vietą —

DRAUGELIŲ ŠEIMA — 1910 METAIS, iš kairės sėdi: vyriausias sūnus kun. Vladislovas Draugelis, Ona (Kučinskienė), Rozalija Giliūtė - Draugelienė, Petronėlė (Vosylienė), Petras Draugelis; stovi: Bronius, Apolionija (Čemerkienė), Eliziejus (dr. Draugelis), Magdalena (Galdikienė)

Pietų Ameriką. 1972 m. vasarą ji mirė nuo širdies smūgio Argentinoje.

Brolis Bronius mokėsi Marijampolės gimnazijoj, vėliau išvyko į Maskvos Matininkų kursus. Juos baigęs, buvo mobilizuotas į kariuomenę ir pasiųstas į Rumunijos frontą. Išsitarnavęs karininko laipsnį sugrįžo į Lietuvą ir ėjo policijos vado ir apskrities viršininko pareigas įvairiose Lietuvos vietose. Jis pasižymėjo administraciniais gabumais. Šiuo metu gyvena Čikagoje.

Jauniausia sesuo Petronėlė, mokėsi "Aušros" gimnazijoj Kaune. Kviečiama sesers Apolionijos išvyko į Braziliją; ten ištekėjo už Brazilijos foto reporterio K. Vosyliaus. Šiuo metu gyvena Campino mieste, netoli Sao Paulo. Ji daug skaito, ypatingai religinio turinio knygas. Labai jautriai išgyvena lietuvių nesantaiką. Remia pasaulio lietuvių jaunimo kongresą.

Adomas Galdikas — mano gyvenimo draugas.

Su juo susipažinau nuvykus į Petrapilį studijuoti 1912 m. Ateitininkų centras Maskvoje įpareigojo mane įkurti Petrapily studentų kuopą. Tuo tikslu kreipiausi į kleboną Pr. Karevičių, prašydama susirinkimui patalpos. Kadangi at-kų sąjūdis buvo slaptas, tai pasiūlė susirinkimui savo saloną ir pristatė savo sesers sūnų Adomą, meno mokyklos studentą, eiti šeimininko pareigas. Ta pažintis nenutrūko; mes susitikdavom susirinkimuose, Šv. Kotrynos bažnyčios pamaldose, muziejuose, teatruose, studentų valgykloj ir liet. vakarėliuose. Ji tęsėsi ir išvykus man į Sibirą, į gimnaziją mokytojauti, o taip pat į "Žiburio" gimnaziją Tambove. Baigęs mokslą Adomas atvyko į Odesą, kur aš atostogavau pas brolį kun. Vladą. Ten brolis mus ir sutuokė 1917 m. Prasidėjo bendras gyvenimas, kuris tęsėsi virš 52 metų.

Galdikas, kaip jo kritikai rašė, buvo šakota asmenybė. Tai tiesa kūrybos požiūriu. Kaip žmogus, jis buvo labai pastovus, jautraus ir nuoširdaus būdo. Žmonių legendos apie jį, kartais paskatindavo jį pasidarkyti: stačiokiškai atsakyti, net pasiųsti po velnių. Iš esmės jis nebuvo nemandagus, praktikavo šiurkštumą tik norėdamas apsaugoti savo vidinį jautrumą nuo pašalinių žmonių. Kartą man pranešė, kad Adomas pasakęs — žmona, esą namų "dekoratyvinis taškas". Kai aš jo paklausiau, ar tikrai taip yra išsitaręs, jis tik nusikvatojo, nė paneigė, nė patvirtino. Greičiausia tai buvo draugų pokštas. Pati girdėjau, kaip man atėjus į meno mokyklą, jo draugai šaukė: "Adomai, Tavo Botticelli atėjo!" Jie turėjo pagrindo, tais laikais aš buvau apvali. Iš manęs pasišaipydavo draugai sakydami — kaip paritus, taip pastačius. Man nebuvo svarbu, ką kas sakė; svarbu buvo, kad Adomas pagerbdavo mano visuomeninę veiklą, o aš jo kūrybą.

MAGDALENA DRAUGELYTĖ-GALDIKIENĖ

IZABELĖ MOTIEKAITIENĖ

Magdalena Draugelytė-Galdikienė priklauso prie tų retų moterų, kurių gyvenimo uždangą praskleidus galima įžvelgti nueito kelio prasminguma, kuriame atsispindi lyg aukso varpų nupintas vainikas skirtas Lietuvai.

Magdalena gimė 1891 m. rugsėjo mėn. 26-tą d., Bardauskų km., Gižų vlsč., Vilkaviškio apskr. Ji yra kilusi iš grynai lietuviško kamieno, jos protėviai buvo laisvieji Suvalkijos ūkinikai. Tėvas — Petras Draugelis, gimęs 1849 m., baigė Veiverių Mokytojų Seminariją ir per visą gyvenimą mokytojavo įvairiose mokyklose. Jis buvo išsilavinęs ir tvirtų principų žmogus. Turėjo savą biblioteką, buvo didelis patriotas ir platino draudžiamą literatūrą. Apylinkės kaimynai jį labai gerbė ir pasitikėjo. Jo akivaizdoje žmonės sudarydavo tarp savęs įvairias sutartis, net pinigines paskolas. Jis labai augštai vertindavo duotą žodį. Jo nuomone, žmogus, kuris nesilaiko savo žodžio, nėra vertas žmogaus vardo. Tuos tėvus, kurie pataikavo savo vaikams, smerkdavo. Savo vaikų augino visą pulkelį — iš 12 užaugo 7, kuriuos tais sunkiais laikais išleido į augštuosius mokslus. Šeimos auklėjime tėvas buvo griežtas, bet teisingas. Todėl visi vaikai buvo jam nuostabiai paklusnūs.

M. Draugelytė 1911 m.

Jei tėvas formavo vaikų protą ir valią, tai motina Rozalija buvo šeimos širdis. Jos vaikystė nebuvo lengva, nes motinai anksti mirus, Rozalija augo prie zyzlios brolienės. Pasipiršdamas mokytojas Draugelis ją įspėjo, kad esąs staigaus būdo ir, nepakeliąs prieštara-

OBELIŲ MERGAIČIŲ
ŽEMĖS ŪKIO MOKYKLA
1911 m.

Mokytoja M. Draugelytė (trečioji), mokyklos vedėja B. Miniotaitė (penktoji)

vimų. Rozalija neišsigando ir vedę juodu labai gražiai sugyveno. Motina mokėdavo tėvą paveikti švelnumu, ir visi vaikų prašymai būdavo išklausyti. 1910 m. pavasarį ji susirgo plaučių uždegimu ir mirė būdama 55 m. amžiaus. Tada vyresnioji sesuo Apolionija nutraukė savo studijas Varšuvos institute ir pasiliko šeimininkauti namie.

Kylanti revoliucija darė įtakos lietuvių jaunimui ir ugdė pasipriešinimo dvasią prieš rusų imperializmą. Besimokydami Marijampolės gimnazijoj Magdalena, sesuo Apolionija ir brolis Eliziejus lankydavo revoliucinius susirinkimus, veikė moksleivių kuopelėse ir rašinėdavo į slaptą moksleivių laikraštuką. Aktyviai dalyvavo kylančioje lietuviškoje veikloje, įsijungė į dramos būrelius ir chorus.

Brolis Eliziejus, baigęs gimnaziją anksčiau, išvažiavo studijuoti medicinos į Maskvą. Ten jis įkūrė katalikų studentų dr-ją "Rūtą". Sugrįžęs atostogų sukvietė pas save jos narius ir vienminčius pasitarti apie reikalą steigti bendrą katalikų moksleivių organizaciją. Tai buvo pradžia Ateitininkų Sąjūdžio Lietuvoj. Magdalena aktyviai dalyvavo tuose pasitarimuose. 1912 m. išvykstant į augštuosius pedagogikos kursus Petrapily, ji buvo paprašyta ten suorganizuoti ateitininkų studentų kuopą. Tais laikais at-kai veikė slaptai, todėl Magdalena kreipėsi į Petrapilyje gyvenantį kleboną P. Karevičių — patalpos. Jis pabijojo duoti parapijos salę ir pasiūlė savo saloną. Pristatęs sesers sūnų Adomą Galdiką, pavedė jam eiti šeimininko pareigas. Čia buvo pirmoji ir lemtingoji Magdalenos ir Adomo pažintis, kuri padovanojo jai širdies "riterį" ir būsimą vyrą.

Įsteigtoje at-kų studentų kuopoje, Magdalena buvo išrinkta pirmųjų metų pirmininke, ir jai teko pasirūpinti ateitininkų himno užsakymu. Ji nuvyko pas kompozitorių Č. Sasnauską ir, nors neturėdama muzikinės patirties, bet su meniniu nujautimu ji drįso net sugestijonuoti, kad melodija skambėtų "Jau slavai sukilo nuo Juodmarių krašto" dvasioj... Laimei, kompozitorius neužsigavo ir pažadėjo sukurti. Už tą paslaugą jis išbandė Magdalenos balsą ir atradęs puikų altą, įrašė ją į Petrapilio lietuvių chorą. Tai buvo didelis jai apsunkinimas, nes repeticijos atimdavo daug laiko, o moksla buvo pasiryžusi baigti kuo greičiausiai. Tačiau duotą žodį ištesėjo ir chore uoliai dalyvavo.

Magdalena jau nuo jaunų dienų pasižymėjo drąsa ir greita orientacija. Kartą būriui gimnazisčių besimaudant Šešupėje, vieną jų ištiko epilepsijos priepuolis ir ji nugrimzdo į vandenį. Mergaitės išsigandusios visos išbėgo į krantą, tik viena Magdalena nepasimetė — puolėsi prie skęstančios ir ištraukė ją iš vandens. Arba kai tėvui reikėjo parūpinti papildomą pensiją, ji nuvyko į Švietimo Ministeriją ir sutvarkė visus reikalus.

1914 m. šeimą ištiko nauja nelaimė. Eidamas 65 metus, nuo širdies smūgio mirė tėvas. Nuo to laiko jaunesniais broliais ir seserim rūpinosi ir juos globojo vyriausias brolis kunigas Vladas ir sesuo mokytoja Apolionija.

Savo energingą orientaciją Magdalena ryškiai parodė kitu atveju. Norėdama pasitobulinti pedagoginėje srityje 1914 m. pavasarį ji išvyko į Vokietiją, į Marburgo universiteto mokytojų kursus. Netrukus prasidėjo pirmas pasaulinis karas. Tuojau buvo uždaryta siena su Rusija ir niekam neleidžiama išvykti. Visi svetimšaliai ir Rusijos piliečiai buvo internuoti specialiose stovyklose. Magdalena kartu su kitomis Rusijos pilietėmis buvo apgyvendintos už augštų tvorų, apie kurias lakstė vaikėzai ir keikė "Verfluchte Russen", o išėjus į kiemą — apmėtydavo akmenimis, nes buvo pasklidę gandai, kad rusai užnuodiję vietos šulinius... Po poros mėnesių tokios nelaisvės, Magdalena pasiryžo jieškoti pagalbos. Sužinojus, kad Rusijos caro motina Marija Feodorovna vieši Danijoj, Magdalena parašė jai prašymą su visų stovykloj esančių moterų parašais, pažymėdama jų profesijas. Tą prašymą pasiuntė caro motinai per Danijos atstovą. Tai pagelbėjo! Rusijos pilietės buvo surinktos ir iš Frankfurto užrakintu traukiniu nuvežtos į Švediją, o iš ten per Baltijos jūrą nuplukdytos į Suomiją. Iš ten Magdalena atvykusi į Petrapilį turėjo jieškoti pragyvenimo šaltinių,

ATEITININKAI STUDENTAI MASKVOJE 1912 m., iš k.: K. Janulis, K. Bizauskas, E. Draugelis, P. Grajauskas, Avižienius, (stovi) R. Dulskis, P. Vailokaitis, V. Endziulis, Z. Starkus, Valickas, B. Draugelis

nes jos tėviškė — Marijampolė — buvo jau vokiečių užimta. Laimei, ji gavo lietuvių kalbos mokytojos vietą Šv. Kotrynos gimnazijoj ir prie jos veikiančioj keturklasėj mokykloj. Tą mokyklą išlaikė caro dukters Tatjanos Šalpos Komitetas.

Gavus gimnazijos mokytojos diplomą, Magdalena buvo paskirta į mergaičių gimnaziją Sibire. Ten mokytojauti jai buvo malonu, nes mergaitės labai mylėjo savo jauną ir kupiną giedros mokytoją, nuolat prašydamos ją padėti joms išspręsti įvairias jų problemas, net ir Dievo buvimą bei pomirtinį gyvenimą.

Per Kalėdų atostogas iš Petrapilio atvažiavo Adomas Galdikas ir pasiūlė susižieduoti. Tas romantiškiausias jų gyvenimo epizodas buvo atžymėtas savotiška Sibiro išdaiga: važiuojant Adomui iš stoties pas mylimąją šaltis siekė 40 laipsnių žemiau nuliaus, ir vargšui tiek nušalo nosis, kad ilgą laiką pasikartotinai raudonuodavo... Tačiau tai širdžių neatšaldė...

Baigiantis mokslo metams atėjo iš Tombovo "Žiburio" gimnazijos direktoriaus kvietimas ten mokytojauti. Ji nedvejodama atsisakė valdiškos vietos ir išvažiavo į Tombovą, nes darbas su lietuviais Magdalenai buvo pirmaeiliu uždaviniu. 1917 m. atostogaujant Odesoje, atvyko Adomas Galdikas ir juos sutuokė Magdalenos brolis kunigas Vladislovas. Šį įvykį, Magdalena, kaip dauguma moterų, skaito laimingiausiu savo gyvenimo įvykiu, nes tai įprasmino jos tolimesnį gyvenimą. Po sutuoktuvių abu jaunavedžiai nuvyko į Tombovą mokytojauti "Žiburio" gimnazijoj. 1918 m. Galdiko pastangomis buvo gautas leidimas evakuoti tą gimnaziją su bendrabučiu į Lietuvą, Marijampolėn. Galdikai apsigyveno Kaune ir mokytojavo "Saulės" Mokytojų Seminarijoje. Pastarieji metai atžymėjo Lietuvos nepriklausomybės atgavimą ir Galdikienės visuomeninės veiklos pradžią.

1918 m. Kaune dar šeimininkavo vokiečiai. L.K. Moterų Dr-jos valdyba, sužinojus, kad M. Galdikienė moka vokiečių kalbą, įgaliojo ją gauti leidimą suvaidinti "Verpėją po kryžiumi" Kauno miesto teatre. Leidimas buvo gautas ir Kaune, Didžiojo Karo metu, su dideliu pasisekimu įvyko pirmas lietuvių dramos spektaklis, kurį surežisavo artistas Antanas Šutkus, o dekoracijas nupiešė Adomas Galdikas. Vaidinimas pavyko meniškai ir finansiškai. Už gautą pelną buvo nupirkta karvė — Karmelavos Žemės Ūkio Mokyklai.

1919 m. M. Galdikienė įsijungė į plačią visuomeninę veiklą: buvo išrinkta į Kauno Miesto Tarybą, o rudenį, po didžiulio Kat. Moterų kongreso — Lietuvių Katalikių Moterų Dr-jos pirmininke, ištesėdama tose pareigose (su vienerių metų pertrauka) net 20 metų! Minėtam kongrese svarstyti klausimai atskleidė moterims platesnius horizontus. Tai sudomino lietuves ir ypač akademikes, kurios jungėsi į bendrą darbą Lietuvos naudai. Tais pačiais metais iš Vilniaus į Kauną atkėlus L. Krikščionių Demokratų partijos centrinį komitetą, M. Galdikienė buvo deleguota jame atstovauti moteris. Prasidėjus Steigiamojo Seimo rinkimų pasiruošimui, reikėjo važinėti į įvairias vietoves, nes Lietuvoje darbo buvo daug, o sugebančių darbininkų — mažai. Kaip visuomeninis, taip nemažiau laiko užėmė ir organizacinis darbas. Kat. Moterų Dr-ja stiprėjo, skyriai steigėsi įvairiose vietovėse. Susiorganizavusios akademikės plėtė kultūrinę veiklą, moterišką spaudą ir socialinę globą. Buvo įsteigta Lietuvių Katalikių Moterų Organizacijų S-ga, kuri ilgus metus vadovavo moteriškai veiklai. Šalia visos tos visuomeninės ir organizacinės veiklos, M. Galdikienei pedagoginis darbas buvo pats mieliausias. Ji pati sakydavo: "...kai mokyklos klasėje į mane žiūri keliasdešimt jaunų smalsių akių, užmirštu visą pasaulį..."

Laisvesniu laiku Galdikai buvo dažni teatro ir koncertų lankytojai. Jie bendravo su meno ir literatūros žmonėmis, rengdavo kultūrinius pobūvius.

Artėjant antram pasauliniam karui Galdikai 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, kur Rytprūsiuose juodu mobilizavo vokiečiai lauko darbams. Pasiekus Berlyną teko išgyventi sunkiausius bombardavimus. 1945 m. miestą evakuojant ir nepajėgiant įsigrūsti į perpildytą

traukinį, Magdaleną vienas geraširdis lietuvis įkėlė per langą. Galdikai atvyko į Stade pas brolį gydytoją Eliziejų Draugelį. Ten jau buvo pabėgėlių bei išvietintųjų stovykla. Rudenį, perkėlus stovyklą į Buxtehude, Galdikai ten mokytojavo lietuvių mokykloje. Kiek vėliau išvyko į Freiburgą, kur Adomas dėstė piešimą, o Magdalena — vokiečių kalbą Meno ir Amatų mokykloje. Po sėkmingos Galdiko kūrinių parodos Freiburgo muziejuje 1946 m. prancūzų okupacinė valdžia jiems leido išvykti į Paryžių. Ten Galdikas pasinėrė į dailės - meno pasaulį, o M. Galdikienei vėl atsirado visuomeninės veiklos dirva. Lietuvių bendruomenei pirmininkavo O. Bačkienė, kuri įtraukė M. Galdikienę į lietuvių delegaciją prie Mouvement Mondial des Meres (Pasaulio Motinų Judėjimas). M. Galdikienė įsijungė ir į Prancūzijos Moterų Socialinę ir Politinę (Civique) organizaciją, su kuria ji palaikė ryšius dar nepriklausomos Lietuvos laikais. Tai buvo tokia moterų katalikių akcijos organizacija, kuri smarkiai reiškėsi savivaldybėse, jų dėka 1951 m. Prancūzijos valdžios rinkimuose prancūzės pravedė žymų skaičių moterų atstovių į savivaldybes ir keletą moterų net į miesto burmistres.

Išeivijos aplinkybės paskatino ir LKMO Sąjungą persiorganizuoti į pasaulinę organizaciją. Kanados Lietuvių Katalikių Moterų Dr-jai davus lėšas, 1952 m. išleista apžvalginė L. K. Moterų veiklos knyga "Mūsų Keliai", kurios žinių surinkimą ir redakcijos darbą atliko M. Galdikienė, talkininkaujant N. Bražėnaitei, B. Venckuvienei ir kitoms.

Gyvenant Paryžiuje, Galdikams teko patiems pasirūpinti pragyvenimo šaltiniais. M. Galdikienė gerai mokėjo prancūzų kalbą, jai tarpininkaujant pavyko surengti Adomo Galdiko kūrybos parodą, kuri įvyko 1948 m. Durant-Ruel meno galerijoje. Paroda praėjo su dideliu pasisekimu.

Po penkerių metų gyvenimo Paryžiuje, Galdikai nutarė persikelti į Šiaurės Ameriką. 1952 m. atvyko į Niujorką, kur pastoviai apsigyveno. M. Galdikienė ir čia nenuleido rankų, lankė vakarinę mokyklą, socialinius kursus ir įsijungė į lietuvišką veiklą. Dalyvavo Free Europe seime, Europos pavergtų tautų moterų taryboje ir kituose sąjūdžiuose. Ji rado dirvos ir savo žurnalistinei plunksnai: apie metus laiko redagavo "Darbininke" Moterų skyrių, gi vėliau, pirmininkaudama Pasaulio Lietuvių Katalikų Moterų Organizacijų S-gos valdyboje paruošdavo Biuletenį — Informaciją teikiančias žinias apie pasaulinę moterų veiklą. Lietuvių Katalikių Moterų 60 metų jubiliejui paminėti, Galdikienė parašė "Lithuanian Catholic Women" knygelę, kuri supažindina svetimtaučius su Lietuva ir lietuvių moterų organizacijomis.

Abudu Galdikai gyvendami pilnus ir kūrybingus savo gyvenimus greta vienas kito — vienas kitam netrukdė ir gražiai derinosi privačiame gyvenime stengdamiesi vienas kitam nuoširdžiai padėti. Pvz. Galdikienė dažnai būdavo savo vyro kūrybos vertintoja ir sekretorė. Jos nuomonę apie savo kūrinius Galdikas labai brangino.

Nelaukta A. Galdiko mirtis 1969 m. žmonai buvo skaudžiausias gyvenimo smūgis. Ypač, kad ji turėdama silpną širdį tikėjosi pirmoji paliksianti šį pasaulį. Adomui susirgus — konstatuota greitasis vėžys. Ji paliko viena. Giminės gyveno toli. Vyriausias brolis kun. Vladislovas Draugelis buvo miręs Lietuvoje. Gydytojas Eliziejus vertėsi gydytojo praktika Brazilijoje. Ten pat gyveno jos seserys mokytoja Apolionija Čemarkienė ir Petronėlė Vosylienė. Sesuo, dailininkė Ona Kučinskienė, gyveno Argentinoje. Brolis Bronius, sunkus širdies ligonis, su šeima gyveno Čikagoje. Vyro netekimo tragedija, nepaguodžiamo gedulo dienos, privataus gyvenimo vienuma nepajėgė užslopinti M. Galdikienės kilnaus gyvastingumo genijaus. Ji greit įprasmino savo dienas sunkiu uždaviniu — surinkti vyro meninį palikimą ir įamžinti, išleisti monografiją. Dailininkas Adomas Galdikas visą savo gyvenimą pasižymėjo nepaprastu darbštumu, jo meninis palikimas yra didelis. Dalis jo kūrinių buvo skirta Vilniaus ir Kauno galerijoms, taip pat įrengtas nuolatinis muziejus Putname. Likusieji buvo parduodami parodose, kurios vyko įvairiose vietovėse JAV ir Kanadoje, gautos pajamos buvo skirtos monografijos išleidimui. Šiuose reikaluose ir darbuose talkino daug žmonių. 1973 m. pasaulio šviesą išvydo gražus reprezentacinis leidinys anglų kalba "Adomas Galdikas — A Color Odyssey" by Charlotte Willard; October House Inc., New York. 1975 m. išėjo papildytas lietuvių kalba leidimas "Adomas Galdikas", autoriai: J. Girnius, M. Galdikienė, L. Andriekus, V. Vizgirda, W. George; Liet. Enciklopedijos leidykla, Boston.

Taip dailininkui Adomui Galdikui, žmonos rūpesčiu, buvo pastatytas amžinas paminklas.

M. Galdikienė per savo ilgą gyvenimą yra pastačiusi daug paminklų savo darbais, kaip pedagogė, kaip visuomenininkė, kaip valstybininkė, kurie ir dabar mums turėtų šviesti, kaip gražiausi pavyzdžiai dirbant lietuvišką darbą.

Baigiant pačios Magdalenos Draugelytės - Galdikienės žodžiais: "... žiūrint į praėjusį gyvenimą iš tolimos perspektyvos tenka pripažinti, kad jis nepraėjo tuščiai — siauru egoistiniu keliu ...", galima tik pakartoti, kad jos gyvenimas buvo turiningas, pilnas ir prasmingas.

PALANGOJE 1920 m., M. Galdikienė (dešinėje) su vyru dail. A. Galdiku (kairėje) ir giminėmis F. A. ir V. Čemerkais ir O. Kučinskiene

Magdalena Galdikienė – mūsų netolimos, bet didžiai reikšmingos praeities gyvas paminklas

M. Galdikienė 1910 m.

PETRONĖLĖ ORINTAITĖ

Ji žengė drauge su tais, kurie atkūrė savą valstybę ir pažangia sparta išpuošė savos kultūros laimėjimais nepriklausomos Lietuvos neilgą, bet nepamirštamai brangų ir laimingą laikmetį. Ji dar prieš 1918 m., jau sąmoninga lietuvaitė, drauge su ryžtingų idealistų būriu – sukosi pagrindinių rūpesčių sūkuryje: savos mokyklos ir draugijos, susibūrimai kovoje dėl laisvės, sava spauda, chorai, vaidinimai ir t.t. O paskum tie auksinio gėrio laisvės metai – medžiagiškai gana skurdūs, bet idėjiškai polėkių pilni. M. G. tuoj išsyk renkama į valstybės seimus, įžvalgumu ir protingom pastangom saugo moterų teises pravedant įstatymus, jautriai rūpinasi švietimu, sveikata, socialine globa ir kt. Ji priklauso prie tų kūrėjų, kurie stengėsi, kad Lietuva visapusiškai stiprėtų ir kultūrėtų.

Ilgametė mokytoja ir mokyklų vadovė – kiek daug M. G. mokinių dabar pasaulyje pasklidusių, liudija jos teigiamą įtaką, jos kilnios asmenybės perteiktą šviesą jaunajai kartai! O L. Katalikių draugijoje veikdama, kaip ji nuosekliai ir ištvermingai pakėlė mūtų moterų sąmoningumą ir visokeriopą gerovę, visa atremiant į krikščioniškus prinicpus, į dvasinio tobulėjimo idealus! Ak, tai buvo nelengva tautinio darbo sritis – nesiūlanti didelių garbės vainikų ir negreit nešanti vaisius. Vien su inteligentėm veikti, be abejo, daug lengviau beveik pramoga – tokių klubų, draugijų ar sambūrių, ypač Kaune, būta nemaža, ir mūsų įvairios veikėjos ten gana skambiai reiškėsi. Tačiau telkti vienybėn ir kultūros darban viso krašto eilines, moteris, net bemoksles, ar pusmoksles, ilgoje Rusijos priespaudoje dvasiškai užuitas ir savo varguose apsipratusias – buvo nemenkos įtampos, ištvermės, gilaus išmanymo ir tyros aukos kelias.Jį tad pasirinko M. G. ir tai draugijai vadovavo – ligi visa griaunančios bolševikų invazijos... Keli šimtai skyrių, apėmę visą Lietuvą, per 40 tūkstančių narių – rodo pirmininkės M. G. nuopelnus. O veiklos platumas: steigta spec. mokyklos mergaitėms, ruoštos viešos paskaitos, parodos, vaikų darželiai, leista sava moterų spauda ir knygos dideliais tiražais; šauktos konferencijos ir seimai, įsigyta nemaža vertingo turto... Nuo tolo dabar žiūrint į visus tuos neišskaičiuojamus dr-jos darbus, atrodo – stebuklas, trumpu tarpsniu tiek suspėjus atlikti...

Atsigręždami į laisvės laikus, vis su pagarba minime savos valstybės atkūrėjus bei ugdytojus – 1918 m. vasario akto signatarus, prezidentus ir ministerius, seimų atstovus, karius savanorius ir kt. Greta garsaus žymūnų vyrų pulko, kaip reta žvaigždė, šviečia ir M. Galdikienė! Moterų veikėjų tuomet buvo taip maža, nors moterys tautoje sudaro nemažesnę pusę visumos, todėl ypač vertintinos tos, kur anuomet stojo į taip apleistą darbo vagą ir plušo visom išgalėm.

M. Galdikienė – pedagogė švietėja, gabi organizatorė, visuomenės ir politikos darbininkė, spaudos ugdytoja. Ji buvo kaip retas brangakmenis – pionieriškų veiklumu, išmanymu, mokslu ir darbštumu pasireiškusi, taip pat ir išskirtinai dideliu taktu bei ištverme. Taip ji nusipelnė vieną pirmųjų vietų to svarbaus laikotarpio mūsų žymiųjų asmenų garbės Panteone. Ką ji darė – visa darė nuoširdžiai ir gerai, savęs netaupydama. Todėl L. K. Moterų dr-ja ir žurnalas "Moteris" greitai paplito visame krašte ir darė nenuginčijamą įtaką visos tautos pažangumui, pakeliant bendrą lietuvių moterų lygį visais atžvilgiais.

Tad pasidomėkime iš arčiau: kokia gi jinai, ta ryškioji mūsų moterų telkėja ir kultūrintoja?

Kaip asmuo, M. G. patvirtina taisyklę, jog tikrai šviesios dvasios žmogus yra visuomet labai kuklus ir paprastas.

Dar pirmame laisvės dešimtmetyje kartą studenčių draugija pasikvietė ją, žymiąją pedagogę ir visuomenininkę, veiklią seimų atstovę, gabią moterų organizatorę ir redaktorę – pakalbėti kažkuria aktualia tema. Ir ji mus maloniai nustebino. Visų pirma, lietuviškas, kone valstietiškas paprastumas. Žingsnis toks santūriai trapus, veidas nuolankiai jaukus, o balsas – tylaus švelnumo, tartum vien savoj šeimoj natūraliai tarpusavy kalbantis. Bet žodis taupiai svarus, mintys aiškios ir turiningos – neabejotina išmintis ir tikrovės nuovoka. Ji nesigaišino ilga įžanga, kaip daro tuščiažodžiai kalbėtojai, nei nebandė paveikti kokia ypatinga retorika, o dėstė glaustu nuoseklumu, ramiai ir saikingai, be jokių butaforinės propagandos priemonių. Ir jaunos studentės supratome, kad toks tiesus ir grynas būdas perteikti žinias yra pats teisingiausias. Tuo būdu pasireiškia ir asmens vidujinė kultūra, ir pagarba klau-

sytojams. Tokių be patirštintai perdėtos savigarbos ir be įsivaizdavimų – nedaug veikėjų rastume mūsų viešumos veikloje. Atrodo, krikščioniškasis nusižeminimas ir nuoširdi meilė žmogui, ypač savam lietuviui, t.y. savo artimui – joje buvo gliai įgyvendintos dorybės.

Gal būt, čia yra ir lietuviško žemdirbių luomo bruožas: visada būti nuosaikaus gesto ir žodžio, valingo apsivaldymo ir gilaus mąslumo, o juoba nesipūsti savo pozicija ar nuopelnais. Tad suprantama, kad tokia vadovė lengvai galėjo patraukti į save (ir savo draugiją) įvairių moterų būrius tuo bičiuliišku natūralumu, kaip tikra saviškė, artima draugė, ne viršininkė. Ir dr-jos narės, tur būt, ją mylėjo, ja pasitikėjo. O tai brangi savybė visuomeninės veiklos vadovui, nedaugelio įgyjama. Gal todėl M. G. darbai buvo taip sėkmingi.

Po bajoriškų puikybių ir "honorų" epochos, kuri galutinai baigėsi sukuriant Lietuvos respubliką, štai, ateina mūsų lietuvę moterį kelti iš tamsos ir apsnūdimo, burti visas draugėn ir vesti į šviesą – jau paprasta valstiečių kilmės, kovotojo už lietuvybę ir draudžiamą patriotinę spaudą mokytojo duktė! Nors mokslus išėjo Petrapily, gyveno ir mokytojavo dideliuose miestuose, toliau nuo savo krašto (Liepoja, Tambovas ir kt.), bet Magdalena Draugelytė išliko paprasta ir demokratiška, lietuviško charakterio ir nusistatymo. Šis tvirtumas savyje, įgimties pastovumas, gebėjimas jaunystėje atsispirti klaidinančiom svetimom įtakom – vienas ryškiausių jos savumų. Todėl ir idėjiniame kelyje išliko patvari ir tiesi, nesiblaškanti, visuomet patikima. Ir pajėgė tiek nuveikti, nes ėjo tiesiai, nesvyruodama, neapvildama.

Tačiau toks būdo ir pažiūrų tiesus nuoseklumas visai nereiškė sustingimo: veikloje ji buvo itin lanksti ir savikritiška, vis ieškanti pažangesnių metodų, branginanti kitų nuomones bei patarimus. Gal būt, išlaikyti nuolatinį tobulėjimo ryžtumą padėjo tai, kad gyveno krikščioniišku asmenybės nuolatinio atsinaujinimo principu. Taip niekada neapstingo ant sėkmės laurų, vis žvalgėsi ko naujesnio – tai yra būtina, sekant laiko ir aplinkybių kaitą.

Sykį teko dalyvauti, pamenu, žmonių būrelyje jos namuose – sukviesta pasitarti, kaip "Moteries" žurnalas tobulintinas (nors ir taip prenumeratorių turėjo nemaža), koki nauji skyriai įvestini, kurie trūkumai šalintini, kokių bendradarbių pritrauktina? Toki pasitarimai rodė, jog redaktorei tikrai rūpi spaudinį gerinti ligi maksimumo, realiai ir veiksmingai; jog ji ieško būdų skaitytojams suteikti ko daugiau visapusiškos naudos ir patrauklumo. Tai įsidėmėtina visuomeniška dorybė: be jokio savęs pervertinimo ar savimylos šešėlio branginti kitų, net ir mažiau patyrusių patarimus ar darbus. Taip telkiami ir padėjėjai, irgi ugdomi kadrai ateičiai. M. G. negalvojo apie garbės padėkas savo darbams, bet – kaip dar geriau patarnauti savo šalies moterims, kaip daugiau pelnyti Lietuvai kultūrinės pažangos. Nuolankumo ir aukos gija vedė ją per visą ilgą gyvenimą.

Šiandien verta ją ne tik pagerbti, bet ir daug ko nusižiūrėti, pavyzdžio paimti. Panašaus idealizmo, altruizmo, nuoširdaus tarnavimo savo visuomenei – mums dabar gerokai trūksta. O kaip tik tokia linkmė išugdo žmoguje neįtikėtinai didelį dvasios pajėgumą ir išlaiko vidujinę jaunystę. Išlieka skaidri širdis, jausmų polėkiai ir žvalus protas visą amžių! Juk kiekvieną žavi amžinai veiklus ir kūrybingas asmuo. O atlikti darbai suteikia daug kilnaus džiaugsmo, nes giliai įprasmina visą gyvenimą.

Šiuo istoriniu momentu, kai reikia vėl tėvynė iš svetimos vergijos laisvinti – prieš mus švyti M. G. pavyzdys: visiems, net ir moterims privalu eiti į visuomenės ar politikos darbus, t.y. neužsidaryti vien asmens pomėgių ar profesijos ribose, bet būtinai nešti savos aukos dalelę ir tautos gyvybės gerovei – brolių ir sesių laisvei tėvynėje.

Šviesi M. G. asmenybė atveria mums ir krikščioniškai doro visuomenininko darbų linkmę. Joje nebūta egoizmo nei puikybės. O mes dažnai pasipučiame: ką aš ten veiksiu ar bendrausiu su mažiau mokytom, juk nėra bendrų interesų? Tačiau M. G. kaip tik ėjo dirbti ten, kur labiausia trūksta pajėgų ar ypačiai sunku ir nedėkinga, o ne ten, kur lengva ir patogu, kur asmeniškai malonu. Aukšto mokslo, mokyklų direktorė, seimų narė, genialaus dailininko žmona, bet nėkiek nesipuikino prieš eilines moteris, o ėjo draugėn ir net jų rūpesčiais gyveno, joms savo laiką ir jėgas aukojo.

Įdomu, kai dabar JAV moterys ėmė kelti balsą dėl teisių sulyginimo, tai mes tik šypsomės pasididžiuodamos: net prieš 50 metų vos kuriantis Lietuvos respublikai, lietuvė tapo visai lygiateisė pilietė, nes seime įstatymus pravedant išmaniai ir budriai veikė M. Galdikienė su kitom, nors labai negausiom seimo atstovėm.

Neretai išgirstame nuomonę, jog moterims visuomeninė veikla nepritinka, girdi, moteris tampa šiurkšti, įkyriai landi, net agresyvi arba garbės sostų siekianti, dominuoti bandanti. Vadinas, ji netenka savo švelnaus, taip branginamo moteriškumo. Bet tai yra netiesa. Štai, M. G., viena žymiausiųjų mūsų visuomenininkių, tai sričiai ilgą gyvenimą atidavusi, kaip tik visą laiką buvo ir išliko net ypatingai moteriška. Švelni, pavyzdingai ramaus būdo, santūri ir kukli, visai paprastutė. Be jokio agresyvumo, be pasipūtimo, o garbės troškimo anei šešėlio. Todėl ir savo vyrui dail. Adomui buvo taip šiltai paslaugi, taip saulėtai naudinga jo talentui globoti – tikra palaima. Taip nuostabiai greta visuomeniškų nuopelnų M. G. asmuo yra ir pasigrožėtino moteriškumo paveikslas.

Šiandien, dailaus amžiaus sulaukus, jos gražių darbų aruodai kupinai pripildyti, dienų tūkstančiai aukos idealui atiduoti. O mums pats didysis džiaugsmas, kad toji lig šiol veikli, toji kukliai moteriška mūsų kultūros ir visuomenės varsnų pirmūnė – tebėra mūsų tarpe! Net jos išugdyta "Moteris", išaugusi tikrai puošniu žurnalu, tebelanko ir vienija bendron šeimon mūsų moteris, pabirusias plačiame pasaulyje.

Pagalvokime, ar mes, šiek tiek jaunesnės ir visai jaunos – ar pasiryšime pasekti Magdalenos Galdikienės rodomom prasmingom gairėm: savai visuomenei nešti visom jėgom šviesos ir gėrio žiburėlius ir mylėti tautą tokiu krikščioniišku atsidėjimu, kad įsipareigotume gajausius savo širdies bei išminties išteklius paaukoti?

LIETUVĖS MOTERS ĮNAŠAS LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBEI

Magdalena Draugelytė-Galdikienė

STASĖ PETERSONIENĖ

Kad Lietuva nepriklausomybės išvakarėse turėjo mažai beraščių, yra lietuvės moters nuopelnas. Ir tai nuopelnas kaimo moterų, mokiusių be vadovėlių, be jokių metodikų,bet sava nuojauta, kad parašytas žodis yra kaip oras, be kurio organizmas miršta. Žinoma, Lietuvos švietimui ypatingus nuopelnus turi vysk. M. Valančius, steigęs parapijines mokyklas, verste vertęs kunigus rūpintis žmonių švietimu.

Ir štai, kai "Aušra" užtekėjo, kai "Varpas" pradėjo skambėti, kai Ivinskio kalendoriai, Valančiaus knygelės pradėjo po Lietuvą sklisti, jau buvo begalės žmonių, kurie pajėgė šiuos raštus skaityti. Žmonių tautinė sąmonė pradėjo busti, o laisvės varpeliai pradėjo po Lietuvą aidėti.

Lietuvos kaimo moterų nuopelnas tautos švietimui mūsuose iki pat šiol tik sentimentaliai užsimenamas, kaip "vargo mokyklos" laikotarpis, bet niekada giliau nebuvo gvildenamas. Gal čia yra pačių moterų mažybinis kompleksas, o gal į tai žiūrima, kaip į savaime suprantamą dalyką, kuris nevertas platesnės studijos. Bet graudžiai didinga, pagalvojus, kad negirdėtame istorijos atvejuje, kai tautai spausdintas žodis 40 metų uždraustas, tauta iš motinų, davatkėlių, mažamokslių "daraktorkų" skaityti išmoko.

Tos mūsų šviesuolės inteligentės, davusios savo įnašą Lietuvos nepriklausomybei kuriantis, dauguma turėjo labai šviesias motinas, kurios savosioms dukroms patriotizmą įdiegė. Kad mes turime Mariją Pečkauskaitę, didelis Povilo Višinskio nuopelnas, bet nemažas ir Marijos mamatės Pečkauskienės. Retesni atvejai yra, kai pašalinės įtakos paveikia, pvz. Žemaitė iš namų negavo patriotizmo, ji tikra Povilo Višinskio "augintinė" arba rašytoja Sofija Pšibiliauskienė — Lazdynų Pelėda.

Nepriklausomybės išvakarėse iškyla eilė naujų veidų. Gabrielė Petkevičaitė — Bitė buvo tikra Lietuvos

Žemaitė

Gabrielė Petkevičaitė — Bitė

Marija Pečkauskaitė — Šatrijos Ragana

Sofija Pšibiliauskienė — Lazdynų Pelėda

bitelė. Nors būdama silpnos sveikatos, daug dirbo Lietuvai. Ji pati rašė ir kitus rašytojus globojo, organizavo Lietuvos moterų suvažiavimą 1907 m., dalyvavo politiniame darbe, 1920 m. pirmininkavo pirmajame Steigiamojo Seimo posėdyje.

"Varpo" laikais matome eilę moterų kultūrininkių — visuomenininkių: Morta Zauniūtė, lietuviškų leidinių — "Varpo", "Ūkininko" — administratorė Tilžėje, Juzefa Mikuckaitė, vėliau Povilo Višinskio žmona, slaptų raštų slėpėja ir platintoja, Ona Mikuckaitė — slaptų raštų platintoja ir ryšininkė tarp įvairių lietuvių veikėjų. Kokia subtili ir pasiaukojanti buvo Valerija Olechoskaitė - Kraševskienė, mylėjusi Vincą Kudirką, jį sergantį globojusi, slaugiusi, slapsčiusi jo raštus nuo rusų žandarų, finansiniai šelpusi visą jo lietuvišką veiklą.

Ateina Felicija Povickaitė - Bortkevičienė, veikli "Žiburėlio", studentų šalpos draugijos, narė, viena iš steigėjų Kalinių Kasos. Ši draugija šelpdavo lietuvius, nukentėjusius nuo carinio režimo. Kokia gyvenimo ironija! Bortkevičienės Kalinių Kasa buvo savo laiku šelpusi ir Vincą Kapsuką. Kai 1919 m. vienu metu bolševikai buvo užėmę Vilnių, tai tas pats Kapsukas Bortkevičienę uždarė į kalėjimą. Nepriklausomybės laikais ji buvo žymi valstiečių liaudininkų veikėja ir Steigiamojo Seimo narė.

Kovojanti už moterų teises ir jų lygybę iškyla Ona Brazauskaitė - Mašiotienė, Lietuvių Moterų Tarybos steigėja ir ilgametė pirmininkė.

Lietuvos moterų veikloje neatskiriamas Sofijos Kymantaitės - Čiurlionienės vardas. Ji viena iš žymiausių Lietuvos rašytojų, nuo 1925 m. lietuvių kalbos lektorė Kauno universitete, Lietuvos delegatė Tautų Sąjungoje, Lietuvos Skaučių Seserijos vadovė.

Pirmoji moteris, baigusi laisvos Lietuvos universitetą, buvo Birutė Grigaitytė - Novickienė (Teisių fa-

Felicija Povickaitė - Bortkevičienė

Ona Brazauskaitė - Mašiotienė

Sofija Kymantaitė - Čiurlionienė

Ona Nezabitauskaitė - Galaunienė

kultetą baigė 1924 m.). Lietuviškoj veikloj pasižymėjo jau anksčiau. Ji Lietuvos kariuomenės organizavimo talkininkė 1918 m., Steigiamojo Seimo protokolų biuro vedėja. Nepriklausomybės laikais Motinoms ir Vaikams Globoti Organizarijos sekretorė, neturtingoms motinoms teisinė patarėja. Tuos teisinius patarimus ji teikdavo nemokamai.

Iš gydytojų ypatingo dėmesio verta yra prof. V. Tumėnienė, nuo 1924 m. buvusi Kauno un-to medicinos fakulteto pediatrijos katedros vedėja.

Lietuvos istorijai didžiai nusipelniusi yra prof. dr. Vanda Sruogienė, Lietuvos istorijos knygų autorė ir žinoma pedagogė.

Lietuvoje ir išeivijoje ypatinga veikla labdarybės srityje pasižymėjusi S. Venclauskienė iš Šiaulių. Ji yra išauginusi visą eilę augintinių ir juos išleidusi į mokslą. Dideli nuopelnai kultūrinėje ir labdarybės srityje yra Domos Šleževičienės.

Kaip dabar išeivijoje, taip ir Lietuvoje švietimo darbą daugiausia dirbo moterys. Išskirtinio dėmesio yra verta Marija Pečkauskaitė, išvertusi pedagogo Foersterio kelias pedagogines knygas į lietuvių kalbą, pati parašiusi knygą "Motina – auklėtoja". Ji mums ir rašytoja ir pedagogė, dažnai vadinama ir lietuvių tautos auklėtoja. Jaunimo auklėjimo srityje daug nusipelnė pedagogė ir poetė Juozė Vaičiūnienė. Išskirtinio dėmesio verta yra pedagogė Marija Varnienė. Ji Montessori metodo atnešėja į Lietuvą.

Auklėjimo srityje taip pat didelį darbą atliko įvairios moterų religinės bendruomenės, kaip pvz. Šv. Kazimiero ir N. P. Marijos seserų kongregacijos, kurios ir išeivijoje tęsia lietuvišką darbą. Prie krašto atstatymo daug prisidėjo ir įvairių draugijų narės: studentės koporantės, pavasarininkės, skautės, šaulės, ateitininkės, jaunalietuvės ir kitos. Kaimo moterys daugiausia spietėsi prie L. Katalikių Moterų Draugijos, kuri atliko labai reikšmingą ir svarbų darbą Lietuvos atstatymo išvakarėse ir nepriklausomybės metais, kovodama už moterų lygybę, socialinę būklę ir švietimą. Draugijos eilėse dirbo daug pasišventusių moterų, kurių nuopelnai yra labai reikšmingi. Iš jų visų iškilo ilgametė pirmininkė Magdalena Draugelytė - Galdikienė, pedagogė, visuomenės veikėja ir Steigiamojo Seimo atstovė.

Įvertinti lietuvės moters įnašą Lietuvos nepriklausomybei reikia ilgos ir kruopščios studijos. Kur mūsų rašytojos, mokytojos, teisininkės, gydytojos, solistės, muzikės ir aktorės, kur dailininkės, sportininkės, agronomės, gail. seserys, buvusios atsakingos pareigūnės įvairiose įstaigose? Istorikė dr. Vanda Sruogienė yra rašiusi apie 1831 m. sukilimo dalyves, aktyviai kovojusias moteris. O kiek moterų dalyvavo Lietuvos atstatymo kovose, ar kaip partizanės su ginklu rankose, ar kaip gailestingos seserys, kaip ryšininkės? Kiek jų pasižymėjo ar žuvo kovose?

Lietuvės moters įnašas valstybės atstatymo ir nepriklausomybės laikais yra labai reikšmingas; ji pasireiškė kaip visuomenininkė, kaip profesionalė, kaip darbininkė, kaip teisių gynėja ir, svarbiausia, kaip šeimos auklėtoja ir lietuvybės židinio išlaikytoja.

* * * * * * * * * * * * * * * * VINCENTA LOZORAITIENĖ

Ponią Magdaleną Draugelytę - Galdikienę atsimenu iš nepriklausomos Lietuvos laikų kaip atstovę tų lietuvių moterų, kurios veikliai dalyvavo mūsų tautos gyvenime. Jos veikla, pradėta prieš Lietuvos nepriklausomybės atstatymą, buvo plati bei daugialypė, pedagoginė, visuomeninė, politinė, visada įkvėpta ir patriotizmo ir religingumo.

Šią savo veiklą M. Galdikienė tęsė ir svetur, sovietams okupavus Lietuvą, lygia sena energija, dirbdama Vokietijoje, Prancūzijoje, o dabar Jungtinėse Amerikos Valstybėse.

Savo darbais ir dvasia ji padarė didelį įnašą į bendrą gyvenimą, su savo vyru didžiuoju dailininku Adomu Galdiku.

Mano atmintyje Magdalena Galdikienė - Draugelytė priklauso prie tų moterų, kurios daug nusipelnė mūsų tautai, gilindamos, vystydamos jos dvasinį gyvenimą savo nenuilstamu pasiryžimu ir patriotiniais jausmais. Šia proga reiškiu p. Galdikienei nuoširdžius ilgiausių metų linkėjimus.

IŠ ATSIMINIMŲ APIE MAGDALENĄ DRAUGELYTĘ - GALDIKIENĘ

Portretas — M. Galdikienė
(dail. O. Kučinskienė)

* * * * * * * * * * * * * VINCĖ J. ZAUNIENĖ - LESKAITIENĖ

Kaip pirmosios pavasario kregždės, Lietuvos jaunimas, po trijų tremties metų, kas tiktai galėjo, iš visos Rusijos kampų sugužėjo į Polocka ir laukė traukinio į Lietuvą. Voronežas, Petrapilis, Tambovas ...

1918 metai, gegužės mėnuo.

Jaunimas greit susidraugauja. Prasidėjo keitimasis nuomonių apie draugus, apie mokytojus ... Šv. Kotr. Petrapilis. Stefanija Paliulytė (Ladygienė): "Mergičkos! Mūsų mokytoja M. Draugelytė, griežta, maloni ir graži". Tambovas: "Mūsų mokytoja ištekėjo už Galdiko. Jinai puiki!" Iš jų kalbų, iš anksto sukūriau tobulą vaizdą moters, ateitininkių vadovės (Voroneže ir aš priklausiau).

Grįžus į Lietuvą aš greit išvykau į Berlyną, dar keletą kartų padainavusi LMK koncertuose, o toliau didžiavausi ir stebėjau ją kaip garbingą Lietuvos Seimo atstovę.

1923 m. per Lietuvos pasiuntinybę Romoje gavau įgaliojimą atstovauti lietuves moteris sufražisčių kongrese, kuriame rūpestingai dalyvavome su Gražina Brazdžionyte (Griniene). Lietuvoje aš buvau pasinėrusi teatro, koncertų ir šeimos pareigose. Asmeniniams džiaugsmams nebuvo laiko.

Tremtis. Amerika. Čionai jau daug daugiau turėjau progų ir malonumo sutikti p. Galdikienę. Tauri, idealistė lietuvė. Kur tik reikalas, ten jinai. Niujorke nekartą esame pasirašiusios bendrus protestus, memorandumus: p. Galdikienė PLMKS vardu, aš LMK Federacijos vardu. Bendrai ruošėme minėjimą pirmojo Liet. Moterų Suvažiavimo įvykusio Kaune 1907 m. Niekada neatsisakė pagerbti savo atsilankymu mūsų suvažiavimų, paskaitų ir t.t.

Tačiau vienas gal didžiausių nuopelnų p. Magdalenos Galdikienės (mūsų tautai), tai jos globa mūsų iškiliausiojo dailininko Adomo Galdiko.

Kas nežino didžiųjų kūrėjų menininkų nuotaikų, kaprizų? Kas nežino nenuoramos Adomo Galdiko? Jeigu Magdalena, kaip toji senosios Lietuvos vaidilutė, nebūtų puoselėjusi namų šventąją ugnį, jeigu jinai nebūtų kantriai pakėlusi visą sunkiąją tremties dalią, jeigu savo prigimtu taktu, šypsena ir jaukumu nebūtų sukūrusi namų šilumos — kažin ar pasaulis galėtų didžiuotis Adomo Galdiko genijum?

Džiaugiuosi ir didžiuojuosi, kad turėjau progos buvoti josios jaukioje pastogėje, pabendrauti ir pasidžiaugti bei pasiguosti.

Gerbiamajai p. Magdalenai Galdikienei linkiu dar ilgai džiaugtis savo nuopelnais tėvynei Lietuvai, visa plejada gražiai išmokslinto jaunimo, ir linkiu, kad jaunimas sektų jos pavyzdžiu.

* * * * * * * * * * * * * Sesuo M. AUGUSTA (Apolonija Sereikytė)

Kai prieš daugelį metų (1932 metais) buvau pakviesta talkinti Lietuvių Katalikių Moterų draugijai jos centre kaip reikalų vedėja, stebino mane laisvė ir pasitikėjimas, kurį jutau sau ir savo jaunoms talkininkėms. Tada draugijai vadovavo p. M. Galdikienė. Kartu su manim atėjo talkinti draugijai eilė jaunų studenčiu ar bebaigiančių studijas būsimų teisininkių, medikių, mokytojų ar agronomių. Jos talkino draugijai kiekviena savo srityje. Medikės — Motinos ir Vaiko Globos sekcijoje, teisininkės ir mokytojos — Mergaičių Globos sekcijoje, agronomės — Šeimininkių sekcijoje. Jos važinėdavo su paskaitom, kursais, ruošdavo parodas, rinkdavo aukas neturtingom, apleistom motinom, ypač Motinos Dienos proga.

Atsimenu, kad artėjant Motinos Dienai būrys studenčių būdavo kviečiamos vykti iš Kauno su paskaitom į įvairias Lietuvos vietas. Jas Centre truputį paruošdavom, nurodydavom kaip kur reiktų elgtis, į ką

atkreipti dėmesį ir kokias mintis ypač svarbu kelti. Ponia M. Galdikienė leisdavo reikštis mūsų iniciatyvai, lengvai aprobuodama mūsų planus. Mes entuziazmo pagautos kartais net pamiršdavom ją painformuoti, paduodavom pasirašyti raštus, aplinkraščius, o ji maloniai patenkinta, tyliai, be kritikos, kartais pagirdama, pasirašydavo. Daug metų vadovaudama draugijai ir žinodama, kaip sunkus visuomeninis darbas, tarytum pasitraukė, mažiau važinėdavo su paskaitom. Tačiau, kai mes, jaunosios, jai sakydavom, kad į tą ar kitą regioninį ar rajoninį suvažiavimą jai jau reiktų važiuoti, ji priimdavo ir pareigą atlikdavo.

Buvusi "Maters" redaktorė J. Drungaitė sakydavo, kad p. M. Galdikienė, tai kaip pastovi upės srovė Moterų draugijoj. Ir tai mes ypač pajutom, kai minėjom jos pirmininkavimo draugijai 20 metu sukaktį. Per 20 metų kiek teko vargti, dirbti, pamiršti save, aukotis! Tai tarytum senasis pelikanas, kuris savimi maitino kitus, save atidavė, kad kiti gyventų.

Šiandien, kai daug metų prabėgo, dar labiau vertinu jos duotą, mums jaunoms, laisvę bei rodomą pasitikėjimą.

* R. J-TĖ

Mano mama buvo Liet. Katalikių Moterų Draugijos narė nuo pat pradžios. Susirinkimai būdavo kas mėnesį. Žinoma, sekmadieniais po pamaldų. Dauguma narių buvo kaimo moterys (ir merginos) — ūkininkės. Nors tada jos nevisos buvo raštingos, bet netrūko gabių bei sumanių moterų. Į susirinkimus jos vesdavosi savo jaunametes dukras — gimnazistes, kurioms tekdavo sekretoriauti t.y. užfiksuoti susirinkimų protokolus. Sekančiame susirinkime jie būdavo perskaitomi.

Bene vienas iš pirmųjų Kat. Moterų Dr-jos skyrių susiorganizavo Linkuvoj. Taigi mamos kviečiama ir kapeliono paraginta — daug kartų rašiau protokolus to skyriaus susirinkimuose. Ten pirmą kartą išgirdau Galdikienės pavardę. Mat, sekretorėms tekdavo perskaityti ir Moterų Dr-jos Centro valdybos visokius laiškus bei aplinkraščius.

Kai Dotnuvoj baigiau ūkio mokslus, tuoj po egzaminų, vieną dieną ateina į bendrabutį mokyklos sargas ir šaukia mane į rektoriaus kabinetą. Sako: "Ten kažkokia ponia iš Kauno nori jus matyt..." Žinoma, einu labai susidomėjusi. Ten belaukianti jauna, graži, elegantiška ponia ir aš tuoj atpažinau, kad Galdikienė (nes jau buvau laikrašty mačiusi jos nuotrauką). Tačiau nedrąsiai stoviu ir žiūriu, kaip į dievaitę. Sako: "Atvykau susipažint ir noriu angažuot jus į darbą — į Kat. Moterų Dr-jos laikomą Karmelavos ūkio mokyklą".

Taip po kelių jos malonių sakinių ledai sutirpo — pasijaučiau drąsiau ir pokalbis vyko malonioj nuotaikoj.

Nuo rudens pradėjau ten dirbti. Nors turėjau kitą darbo pasiūlymą, bet pasirinkau Karmelavą. Atrodė, kad meiliau dirbti visuomeninės organizacijos darbovietėj, ypač, kad steigėjos buvo artimos mano pasaulėžiūrai. Galdikienė buvo labai taktinga su mokytojais ir kitais tarnautojais. Tuomet Kat. Moterų Dr-ja turėjo savo žinioj net 4 ūkio mokyklas. Prie mokyklų buvo ūkiai, mergaitės gyveno bendrabučiuose, taigi to visko tvarkymas sudarė nemaža rūpesčių, ypač Centro Valdybos pirmininkei. Ji buvo tiesioginis viršininkas, ir visos mokyklų problemos buvo jos žinioje. Visa tai atsiminus net nuostabu, kaip p. Galdikienei užteko jėgų ir laiko! Juk be to visko ji dar dirbo pedagoginį darbą — buvo mokytojų seminarijos direktorė ir labai aktyviai reiškėsi politinėj arenoj, kaip seimų narė.

* PETRONĖLĖ DRAUGELYTĖ - VOSYLIENĖ

Kaip skaudžiai tenka išgyventi atsiskyrimą su tėvyne ir sau brangiais asmenimis, gali atjausti ir suprasti tik tas, kam tai teko patirti. Išvažiavimo diena artėjo lyg šliaužiantis slibinas, su kuriuo reikia grumtis, bet kurio negalima nugalėti. Tai kėlė manyje baimę. Tėveliam mirus, iš savo mylimos sesutės Magdalenos globos dar niekada nebuvau išėjusi, juo labiau, kad tenka vykti į tokią tolimą kelionę — į Braziliją.

Visą mėnesį sesutė Magdutė vargo besirūpindama mano dokumentais ir visokiu pasirengimu. Ji daug keliavusi ne tik Europoje, bet ir Azijos ir Afrikos pakraščius išvažinėjusi, gerai žinojo, ką keliaujant reikia pasiimti. Ji mane taip aprūpino lyg geriausia motina savo dukrą ir paguosdama kalbėjo, kad visada galėsiu sugrįžti pas ją Lietuvon, jeigu nepatiks Sao Paulyje, kur jau daugiau dešimties metų gyvena mūsų šeimos vyriausioji sesutė Apolionija Č. Ji nuolat savo laiškuose nusiskųsdavo, kad taip pasiilgo Lietuvos ir savųjų, kad pradeda būti jau niekas nemiela.

Štai jau ir paskutinis sekmadienio rytas rugsėjo 18 diena. Ši diena atverčia mano gyvenimo knygos antrąjį lapą. Šeštą valandą ryto dar skubu nueiti paskutinį kartą į savo mėgiamą Kauno Žaliojo kalno bažnytėlę, paprašyti Aukščiausiąjį palaimos ir pasivesti Jo globai, pasisemti stiprybės ir jėgų viską, o ypatingai skaudųjį atsiskyrimą, ramiai pakelti. Ir tiesa, šv. Mišias išklausius, sustiprinta šv. Komunija ir Evangelijos daug vilties suteikiančiais žodžiais, sugrįžau jau daug ramesne širdimi. Šv. Antanas, prie kurio altoriaus aš mėgau melstis, rodos, kalbėjo būsiąs mano kelionės ir gyvenimo globėjas. Skubiai papusryčiavus, reikėjo atsisveikinti su kaimynais, kurie jau laukė susirinkę išleisti. Su visais atsisveikinau juokaudama ir žadėdama neužilgo sugrįžti, tik, žinoma, to "neužilgo" ilgį žinojo vienas Dievas. Savo brangiąją sesutę paskutinį kartą apkabinusi, nors stengiausi laikytis divyriškai ir nerodyti skaudaus pergyvenimo, bet nepasisekė... Visa laimė, kad važiavau ne viena, bet lydima kitos sesutės Onutės ir jos vyro Jurgio, kurie buvo neseniai sugrįžę iš Argentinos Buenos Aires. Ten svainis, kaip Lietuvos konsulas, darbavosi septyneris metus. Dabar jie buvo pasiryžę mane ir mano draugę Danutę, kuri taip pat važiavo į Braziliją, nuvežti iki Dancigo ir ten, išgavus mums vizas į Sao Paulo, sugrįžti atgal.

Mūsų automobilis pradėjo riedėti buvusiu Ukmergės plentu, kurio gale dar stovėjo apvainikuoti didžiuliai "krikšto" vartai su užrašu "Savanorių prospektas". Važiuodama skubėjau peržvelgti laikinosios sostinės gatvių vaizdus, kad jais pasotinčiau gailesio pripildytą sielą, bet mūsų automobilis ėmė skubėti, lyg man to malonumo pavydėdamas, ir visus vaizdus supynė krūvon...

A. GALDIKAS

Pavasarinška

* * * * * * * * * * * *

Nedaug man asmeniškai teko pažinti M. Galdikienę. Susitikdavau tik kai katalikės moterys ruošdavo ką nors didingesnio, būdavau kartais ir aš įtraukta į jų darbus.

1933 m. Kat. Mot. Organizacijų S-ga Kaune surengė moterų kongresą, ta proga Vytauto kalne įvyko didžiulė paroda su daugybe įviarių sričių paviljonų. Tokią milžinišką parodą suruošti reikėjo didelio sumanumo, daug darbo, rūpesčio ir daug jėgų. Visi paviljonai buvo gerai apgalvoti, gerai sutvarkyti. Eksponatai tvarkingai suvežti iš įvairių Lietuvos vietovių.

Dirbau didžiausiame parodoje audinių paviljone ir mačiau, kaip ūkininkaitės negalėjo akių atitraukti nuo įvairių įvairiausių nyčių staltiesių, rankšluosčių, lovatiesių, spalvotų čerkasų ir milų. Jos žiūrėdamos dėjosi į galvą,kad grįžusios namo pačios galėtų taip išsiausti.

Motinos ir Vaiko sekcijos paviljone stoviniavo moterys dar laukiančios šeimos arba moterys su mažais vaikučiais. Ten jos gaudavo visokeriopų praktiškų patarimų apie kūdikių ir vaikų priežiūrą, jų auginimą.

Buvo daug paviljonų, bet tai ne mano tikslas juos aprašyti.

Su nusistebėjimu galvojau apie asmenį, kuri buvo visos, šios puikiai suruoštos parodos siela ir kuri sugebėjo sukelti Lietuvos ūkininkaičių norą ruošti tokią naudingą, pamokinančią parodą ir vėliau, kad iš savo kuklių pajamų atvyktų ją pamatyti.

* * * * * * * * * * * *

Buvau antrų metų kunigas. Mišias laikiau pas seseles pranciškietes, kurių steigėja ir viršininkė buvo Ona Galdikaitė, dailininko prof. Adomo sesuo. Ji mėgo per pusryšius prisėsti ir savo rūpestėliais pasidalinti. Kaiką prasitardavo apie brolį, gyvenusį toj pačioj Žemaičių gatvėj Kauno Žaliakalnyje. Eidamas į universitetą (dar mokiausi) arba į Mūsų Laikraštį (ten dirbau trečiuoju redakcijos nariu), užmesdavau akį į kuklų, gražiai apsodintą brolio namuką. Kojos ten nekėliau — nebuvo reikalo.

Dail. Galdikas tuo metu dar nebuvo tiek žinomas ir garsus, kaip jo žmona. Jos vardas buvo dažnas mūsų spaudoj ir šiaip minimas sąryšyje su katalikių moterų veikla. Minimas tarp kitų garsėjančių moterų, kaip V. Karvelienė, O. Beleckienė, F. Pikčilingienė, E. Gvildienė, S. Ladygienė ir kitos.

Apie jas "prasišnekėdavo" Apolonija Sereikytė — mano kaimynė ir tolima giminaitė, dirbusi katalikių moterų centre. Kaiką išgirsdavau ir iš vyrų, mūsų akademikų bei spaudos žmonių, matyt, sukliuvusių su viena kita iš tų veikėjų. Prisimenu, kad kaikurias jie vadindavo sufražistėmis bei feministėmis. Galdikienei šis epitetas nebuvo segamas. Jų vardus bei veidus pradėjau išskirti suvažiavimuose, kuriuose jos pasireikšdavo, arba užeidamas į "Moters" redakciją, buvusią tose pačiose patalpose kaip ir moterų centras.

Užakinė — ištolinė Galdikienės charakteristika kūrėsi maždaug tokia: paprasta, taktiška, dirbanti ra-

EMILIJA MASILIŪNAITĖ - PALIOKIENĖ

Tos parodos siela buvo mūsų gerbiama Magdalena Galdikienė. Ją mačiau susirūpinusią parodos paruošiamuose darbuose ir mačiau prieš pat atidarant parodą kantriai duodančią paviljonų vadovams savo paskutinius patarimus.

Ryškiai prisimenu vieną Motinos ir Vaiko sekcijos rinkliavą. Magdalenos Galdikienės ir Apolionijos Sereikytės (dabar seselė Augusta) buvau prispirta parašyti į "Rytą" straipsnį apie būsimąją sekcijos rinkliavą. Nebuvau rašeiva, bet pasistengiau ir parašiau. Savo straipsneliu taikiau į žmonių širdis ir į ju jautrumą. Maniau, kad redakcija jo neišspausdins. Išspausdino.

Einu smagi su "Rytu" rankoje. Netikėtai Žemaičių gatvėje (Kaune) sutinku p. M. Galdikienę ir A. Milčiuvienę. Parodžiau joms, kad atlikau pareigą. M. Galdikienė pusbalsiai perskaitė, kad A. Milčiuvienė girdėtų, ir tarė man — "Gerai parašei", — ir abi nusišluostė ašaras.

Supratau, kad M. Galdikienės įsijautimas į savo darbus yra gilus ir jos jautrumas parodė, kad ji neturtingoms motinoms ir jų vaikučiams turi didelę meilę ir pilną jų vargo atjautimą.

Ėjau per gyvenimą ir minty nešiojaus tą nuostabią moterį, kuri širdingai visą savo gyvenimą skyrė mūsų tautos gerovei.

Mintys apie M. Galdikienę, visada sukelia manyje didelę pagarbą jos asmeniui.

* * * * * * *

STASYS YLA

miai, pastoviai, be noro reklamuotis, gebanti jungti bei derinti kitas; sociali — visuomeniška, kovojanti už moterų teises, bet ne sufražistė; vadovė — moderatorė, ne "bosas".

Galdikų pastogėn pirmą kartą įžengiau, kai jie gyveno Freiburge, Vokietijoje. Ji tada sirgінėjo ir buvo išvežta ligoninėn. Aplankiau 1948 metais įsikūrusius jau Paryžiuje ir bene 1954 m. persikėlusius į Niujorką. Tekdavo abu Galdikus sutikti Brooklyne lietuvių subuvimuose, viena ar kita proga, arba atvykusius į Putnamo sodybą. Kiek Galdikas anksčiau buvo lyg žmonos šešėlyje — visuomeninio garso prasme, tiek dabar jis ją, sakytume, lenkė. Moterų veikla siaurėjo arba išsiskyrė skirtingais keliais, ir Galdikienė darėsi daugiau simbolis — šiltas, mielas, visiems priimtinas. Tuo tarpu Galdkas, nuo Freiburgo laikų, kopė į savo meno viršūnes ir tolydžio darėsi visų lūpose nuostabos ir žavėsio vardu. Stebint juos abu, atrodė, tai nedaro skirtumo. Jų santykis buvo paprastas, natūralus lyg dviejų draugų. Iš jos lūpu, pastebėjau, neteko išgirsti — "mano vyras" ar "Galdikas", bet tiesiai "Adomas". Ir jis nevartojo "mano žmona" ar "Galdikienė".

— Adomą išleidau pas pranciškonus, — pasakojo atvykusi kartą į Putnamą, — ir užbaigiau jo studijos valymą.

Neleisdavęs jai įkelti kojos, kol dirbo. Pritaškydavo dažų ant grindų ir sienų, ir reikėjo dviejų trijų savaičių išgramdyti, kai išvykdavo į Maine "plain air" studijų. Visa tai ji pasakojo labai paprastai, su švelniu humoru.

— Kaip laikosi Ponia? — klausdavau jį, sutikęs kur nors.

Atsakymas būdavo trumpas, su liaudiškos patarlės palyda, o veide jausdavai rūpestį dėl jos sveikatos. Rūpestis atrodė išgąstingas, kai sutikau jį Niujorko kapinėse, laidojant prof. A. Bendorių. Jinai, išleisdama iš namų, pasirodo, paprašiusi, kad ten, kapinėse, pajieškotų ir jai tinkamos vietelės. Po nepilno pusmečio jinai jieškojo vietos jam . . .

Adomas buvo miręs, kai su seselėmis aplankėm ją Woodhavene. Namukas buvo nuosavas, skoningai apstatytas, "įšildytas" kažkokio jaukumo. Jos noras priimti atvykėlius ir pavaišinti buvo toks savas, nepretensingas. Mane stebino, kad ji vengė kalbėti apie Velionį. Juk tokia "proga" kiekvienas išsilieja, graudenasi . . . Ta moteris, galvojau, tikrai kitokia.

Važiuodavo pas ją iš Putnamo M. Avietėnaitė padėti tvarkyti Adomo palikimą. Jas rišo sena draugystė (be kitko abi bendravardės) ir interesas menui. Grįždavo mūsų diplomatė su žiniomis, kad Magdutė labai išvargusi ir jai vienai persunku tvarkytis savo namukyje. Turbūt, jos skatinama, seselių kviečiama, Galdikienė apsisprendė įsikurdinti Putnamo sodyboj. Abi Magdalenos sutilpo mažame namuko, prie koplyčios, pirmame augšte, kur man teko gyventi keliolika metų. To augšto man užteko, bet nesakyčiau — turint galvoj ir atvykstančius svečius —, kad būtų buvę perdaug. O jos taip susitvarkė ir sutilpo, kad net gražu. Iš mano darbo kambario ir miegamojo Galdikienė pasidarė penkias sekcijas. Tai bent menas, susispaudus, išsiplėsti ir taip susitvarkyti, kad susidarytų viso buto erdvės ir patogumo iliuzija! Adomas žvelgė nuo sienų visom savo spalvom. Baldų ir butovės dalykų dalis buvo iš to namo, kur jiedu gyveno. Tie jos kambarėliai būtų verti lankytojų nemažiau, kaip ir jos įrengtoji Putnamo Raudondvaryje Adomo galerija — dėl neprasto skonio, tvarkingumo ir didelio jaukumo.

Adomas greičiausiai būtų pasimetęs be jos, o jinai, kad ir labai trapios sveikatos, veda savo vyrą į pasaulį. Įrengė jo galeriją, kataloguoja jo paveikslus, tvarko — perklijuoja į albumą jo eskizus, rūpinasi parodomis ir išleido jau dvi jo monografijas. Paskutiniosios išleidimo proga susikvietė Adomo mokinių bei kolegų ir savo bičiulių. Ji taip šiltai ir paprastai juos visus priėmė, seselėms talkinant, kad buvo malonu stebėti. Tai buvo tikra jaukumo ir oraus bendravimo šventė. Stebint iš šalies, pynėsi mintis: ši moteris, kitados moterų veiklos vadovė, lygia dalim galėjo būti puikiausia menininkų salono Hostesse. Suvažiavusieji jai rodė daug tylios pagarbos, bet niekas jai nesmilkė, lyg jausdami, kad tai būtų jai svetima ir neskoninga. Jos santykis su visais paprastas, šiltas, natūralus — toks pat, kaip ir su "namiškiais" Putnamo sodyboj. Kasdien matau ją koplyčioje—ir čia ji paprasta, natūrali maldininkė, uoli, bet neperdėta, savęs "nerežisuojanti". Ir už koplyčios ribų su ja rasi kalbą—taupią, šviežią—su šypsniu ir švelniu pajuokavimu arba rimtu pastebėjimu. Reljefiškas žmogus, nepasikartojantis, dvasia nesenstantis. Ją pavadinčiau Matrona, išaugusia iš lietuviškos dirvos.

PIRMASIS LIETUVIŲ MOTERŲ SUVAŽIAVIMAS

Kaunas 1907 m.

Moterų atstovių įtaka ir reikšmė Lietuvos Steigiamajame Seime

R. PETRONIENĖ

I-sis Lietuvių Moterų Visuotinis Suvažiavimas, vykęs 1907 metais Kaune, paskatino moteris veikti ir organizuotis. Tuo metu įsikūrusi LK Moterų Dr-ja, praūžus I Pasauliniam Karui, jau turėjo savo narių tarpe pakankamai susipratusių moterų, taip kad 1919 m. galėjo sušaukti didžiulį moterų kongresą Kaune. Čia buvo pasiryžta rūpintis Lietuvos valstybine padėtim, nes artėjo rinkimai į Steigiamąjį Seimą. Šis Seimas turėjo išleisti pagrindinius įstatymus — Valstybės Konstituciją.

Moterys sugebėjo suprasti vienybės reikalą: vietoj įsteigus atskirą moterų partiją, jos nutarė jungtis ir remti Krikščionių Demokratų bloką rinkimuose į Steigiamąjį Seimą. Balsų dauguma rinkimai buvo laimėti. Tuo būdu į St. Seimą pateko keturios LK Moterų Dr-jos atstovės: M. Galdikienė, Em. Spudaitė - Gvildienė, O. Muraškaitė - Račiukaitienė ir S. Stakauskaitė. Keičiantis atstovų sąrašui vėliau į Seimą dar pateko dvi atstovės, būtent: M. Lukošiūtė ir V. Mackevičaitė. Kandidatės į Seimą buvo renkamos pagal jų gyvenamąją vietą — iš įvairių apylinkių: Kauno, Panevėžio, Marijampolės ir kt. (Kitas partijas atstovavo: G. Petkevičaitė, F. Bortkevičienė, L. Purėnienė ir kitos.—Red.).

Čia dar tenka paminėti įdomi aplinkybė, kad Lietuvos St. Seimo pirmąjį posėdį, įvykusį 1920 m. gegužės mėn. 15 d., atidarė "moteriškas" prezidiumas. Pirmininkė (kaipo vyriausia amžiumi) buvo rašytoja Bitė — G. Petkevičaitė (socialistų bloko atstovė) ir sekretorė (jauniausia amžiumi) buvo O. Maraškaitė - Račiukaitienė (Krikšč. Dem. bloko).

Moterų frakcijos pirmininke St. Seime buvo išrinkta M. Galdikienė. Jai tad teko viską planuot ir rikiuot. Kaip matome, tada buvo būrelis moterų įsijungusių į rimtą valstybinį darbą. Išrinkus Steigiamąjį Seimą buvo sudarytos įvairios komisijos: M. Galdikienė dirbo Švietimo komisijoje, E. Gvildienė — Darbo, Socialinės apsaugos komisijoje, S. Stakauskaitė — Valstybės Konstitucijos komisijoje ir t.t.

Vadovaujant M. Galdikienei Seime moterų frakcija ruošė įstatymo projektą, kuriuo būtų sulygintos civilinės ir ekonominės moterų teisės. Nors Valst. Konstitucijos pagrindiniuose dėsniuose buvo pasakyta, kad visi piliečiai, be skirtumo lyties, lygūs prieš įstatymus, bet tai dar nereiškė, kad kasdieniniame gyvenime moterys pilnai gali tuo naudotis. Daugiausia tai lietė turto valdymo, paveldėjimo ir vaikų globos klausimus. Ypač buvo sunkumų, kad Lietuvoj (valdant rusų carams) veikė dvejopi įstatymai: Vilniaus - Kauno gubernijose veikė rusų Kodeksas, o Suvalkijoj — Napoleono Kodeksas. Reikėjo išmesti atgyvenusius straipsnius ir

STEIGIAMOJO SEIMO MOTERŲ KATALIKIŲ FRAKCIJA 1921 M.; stovi iš k.: Ona Muraškaitė, Emilija Spudaitė - Gvildienė, Salomeja Stakauskaitė, (sėdi) Magdalena Draugelytė - Galdikienė

kurt naujus. Tos pataisos reikalavo įsigilinimo bei pastangų.

Iškyla konkretus klausimas: kas gi buvo bloga tuose įstatymuose? Pirmiausia, kas liečia turto paveldėjimą. Pvz. Kauno ir Vilniaus gubernijose įstatymas numatė dukterims tik vieną septintąją dalį turto. Taigi, ištaisant tą skirsnį, reikalaujama, kad dukterims ir sūnums būtų skiriama lygios dalys.

Toliau, — Rusijos įstatymai leido palikimų paveldėjimą tarp valstiečių tvarkyti *papročio teise*. Tačiau, dažnu atveju, papročio teisė demoralizuoja visuomenę. Juk už piniginį kyšį arba už degtinę papročio teisė gali būt tokia, kokios nori papirkėjas.

Todėl Lietuvos Seimo atstovės reikalavo viską tvarkyt pagal įstatymus. Civilinių įstatymų pakeitimas Suvalkijoj, kur veikė Napoleono Kodeksas, irgi lietė daugiausia sutuoktinių teises turto atžvilgiu.

Pirmiausia — būdavo dažnos komplikacijos, kai ištekant, žmonos pasoga ar panašus turtas, būdavo pavedamas pilnai vyro globai. Tad žmona negalėjo savo turto dalies nei dovanoti, nei parduoti ar įkeisti be vyro leidimo. Netgi neturėjo teisės į savo pasą!

Pagal pakeistą įstatymo projektą buvo suteikiama moterims teisė daryti sutartis, būti aktų liudininke ir t.t. Šių pataisų svarstymas ir galutinis jų priėmimas buvo atliekamas Teisių komisijoj. Seime buvo įprasta, kad frakcijų vadai įvairiose komisijose daro savo pareiškimus — pageidavimus. Taigi Teisių komisijoj M. Galdikienė, kaip moterų frakcijos atstovė, turėjo įnešti savo pageidavimus, kad šeimos pagrindan būtų de-

dama abiejų lyčių teisių lygybė, kad įstatymais būtų saugojama šeimos sveikata ir socialinė gerovė.

Daug rūpesčių kėlė didelis girtuokliavimas. Kai Lietuva buvo carinės Rusijos valdžioj, kaip visoj Rusijoj, taip pat ir Lietuvoj, alkoholinių gėrimų pardavimas buvo valdžios *monopolizuotas*. Tai yra, svaiginamieji gėrimai buvo pardavinėjami tam tikrose valdžios krautuvėse. Už gėrimus buvo imami augšti — vadinami akcizo — mokesčiai. Kitaip sakant, valdžia iš to turėjo geras pajamas. Gėrimų pardavimas buvo nenormuotas. Galėjo pirkti kas tik norėjo ir kada norėjo.

Kaip gyvenimo praktika rodo, nuo girtavimo daugiausia kenčia moterys ir vaikai. Todėl jau 1921 m. Steigiamojo Seimo katalikės atstovės paruošė ir įteikė Seimui svarstyti "Alkoholiniams gėrimams pardavinėti ir normuoti įstatymo projektą". Čia tenka pastebėt, kad kalbamojo įstatymo projekte buvo gana griežtokų paragrafų. Pavyzdžiui, buvo reikalaujama, kad stipriejі gėrimai (spiritas, degtinė, konjakas) būtų visai uždrausta pardavinėti. Leisti naudoti tik medicinos bei sanitarijos reikalams su daktaro receptu. Skaičių klubų ar smuklių, kur pardavinėjama alkoholiniai gėrimai. (alus, vynas ir pan.) normuoti pagal gyventojų skaičių, būtent: kaimų sąlygose 3.000 gyv., o miestų sąlygose 10.000 tik viena smuklė. Drausti pasirodyti viešose vietose girtame stovyje. Drausti klubų ar smuklių languose reklamuoti alkoholinius gėrimus. Be to, įstatymo projekte buvo numatytos dienos, kada visai draudžiama pardavinėti alkoholiniai gėrimai. Tokios dienos buvo: 1. Metinės šventės (Kalėdos, Velykos), Kūčios, Didysis penktadienis ir šeštadienis, Tautos šventė, kiekvienas sekmadienis. 2. Užeigos su alkoholiniais gėrimais turėjo būt uždarytos per rinkimus į Seimą, į valsčių savivaldybes ir kai miestely yra koks didesnis žmonių susibūrimas. 3. Draudžiama pardavinėti alkoholinius gėrimus nepilnamečiams, iki 21 m. 4. Draudžiama pardavinėti studentams, kariškiams ir kitiems, dėvintiems uniformas. 5. Gėrimai neparduodami girtiems.

Nusikaltusiems viršminėtiems nuostatams buvo numatytos piniginės pabaudos, o negalint užsimokėt — buvo verčiamas atlikti tam tikrą dienų skaičių visuomenei naudingo darbo.

Būtų netikslu manyti, kad pasiūlyti įstatymų projektai buvo taip lengvai priimami. Juk Seimuose buvo įvairių pažiūrų atstovai, taigi dažnai nuomonės labai nesutapdavo. Kartais reikėjo ir gana aštriai padiskutuoti norint pravesti savo siūlymą tuo ar kitu klausimu.

M. Galdikienė prisimena, kad Švietimo komisijoj, besvarstant Meno mokyklos statutą, buvo prieita prie labai karštų ginčų; ypač dėl paragrafo, kad minėtai mokyklai būtų duotos autonominės teisės tvarkytis. Vienas atstovas įsikarščiavęs pareiškė, kad jeigu jo oponentė (t.y. Galdikienė) būtų vyras, tai jis kviestų į dvikovą...

Reikėjo ginti moterų teises ir į mokslą, kad jos galėtų įstoti į visus fakultetus ir specialias mokyklas, kaip pvz. Žemės Ūkio Technikumą, Žemės Ūkio Akademiją ir t.t., nes anais laikais tai sudarė tam tikrų problemų. Todėl juo didesnė garbė toms, kurios skyrė savo energiją ir išmintį su tokiu giliu įžvalgumu tuos klausimus rišti ir dėl jų kovojo.

1925 m. M. Galdikienei teko eiti Seimo sekretorės pareigas. Šiuo atveju, jos tiesioginis darbas buvo tikrinti ir tvirtinti Seimo išlaidas ir kaipo Seimo atstovei — sekti Seimo darbus, dalyvaut frakcijų posėdžiuose ir t.t. Gi 1926 m. M. Galdikienė buvo išrinkta Seimo vicepirmininke. Ji buvo paskutinioji moteris einanti tokias augštas pareigas Seime. (1936 m. Lietuvos Seime nebuvo nė vienos moters. — Red.).

M. Galdikienė valstybinėje veikloje pradėjo reikštis anksti, 1919 m. ji įstojo į Krikščionių Demokratų Sąjungą. Tais pačiais metais ji buvo išrinkta į Kauno Miesto Tarybą, o 1920 m. — į Steigiamąjį Seimą. Ji pati sako: "Politiniais klausimais pradėjau domėtis dar gimnazijos suole. Tuomet teko išgyventi 1904-5 metų Rusijos revoliucijos laikotarpį. Kartu su broliu Eliziejumi lankydavau slaptus revoliucijonierių susirinkimus, kur buvo kalbama, kaip Rusijos valdžia išnaudoja ir skriaudžia žmones". Kuo Galdikienė skyrėsi nuo kitų to laikotarpio inteligenčių? Nedvejojant tenka atsakyt — ji išsiskyrė savo nuoširdžiu dėmesiu kaimo mo-

STEIGIAMOJO SEIMO KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ BLOKAS 1921 M.

Viduryje stovi M. Galdikienė ir E. Gvildienė, sėdi S. Stakauskaitė

IŠTRAUKA IŠ "STEIGIAMOJO SEIMO DARBŲ"

37-sis sąsiuvinys, I-sios sesijos 177-sis posėdis, 1922 m. kovo mėn. 2 d., posėdžio pirmininkas A. Stulginskis. "Lietuvos valstybės konstitucijos sumanymas" — posėdžio tvarkos septintasis punktas, I skaitymas.

Pirmininkaujantis. Žodį gauna atstovė Galdikienė.

Draugelytė-Galdikienė (kdb). Steigiamojo Seimo Konstitucijos Komisijos patiektas Konstitucijos projektas turi netiek deklaratyvio pobūdžio, kiek pliko, sauso įstatymo. Šiame projekte sugriebta svarbiausi valstybės gyvenimo dėsniai ir sugrupuota tam tikrais skyriais, bet nėra, kaip atskiruose paragrafuose, taip ir skyriuose to reikalingo cemento, papildančių minčių pavidale, kuris duotų Konstitucijai kaipo įstatymų šaltiniui, tinkamo pilnumo. Man, kaipo moteriai, labiausia jaučiama spraga, tai piliečių skyriaus neganėtinas išvystymas. Pateiktame punkte kalbama apie luomus ir titulus, kurie mūsų demokratingoj valstybėj neturi nei reikšmės, nei pamato, o užmirštame apie valstybės branduolį, apie tą celę, iš kurios išsivysto visa valstybė t.y. šeima. Šį dalyką dar buvo galima aplenkti Laikinojoj Konstitucijoj, kurią Steigiamasis Seimas ant greitųjų trumpam laikui priėmė. Bet dabar, kuomet mes dedame pamatą mūsų valstybei ilgiems metams, negalima pamiršti šeimos ir jos reikalų. Jau šiandien, pagyvenę vos trumpą laiką valstybės gyvenimu, matome žalos dėl to nepaminėjimo. Mūsų valstybė ne tik kad neglobojo šeimos, bet stačiai ignoruoja; ignoravimo dvasia perima pas mus visą tvarką. Nekartą tenka girdėti nusiskundimų, kad šiandien šeimai gyventi yra labai sunku, jokio atsižiūrėjimo į jas nematome, nė algų mokėjime, nė butų tvarkyme, nė apšvietos tiekime. Ypač skaudžiai toks nebojimas atsiliepia į skaitlingas vaikais šeimas. Taip toliau būti negali. Valstybė privalo rūpintis šeimos sociale gerove, sveikata, dora ... Jei ji šios prievolės neatliks, tai prives mūsų tautą prie išsigimimo juo labiau, kad ir motinystei globa nėra užtikrinta. Šie klausimai kaip dėl savo svarbos, taip ir dėl savo platumo yra konstituciniais, nes jiems išrišti nepakaks vieno, kito įstatymo, bet reikalinga pakeisti visa lig šiol buvusi sistema. Pateiktame projekte taip pat nėra užtektinai konkretizuota moterų teisių lygybė. Tiesa, 9 § sako, kad visi piliečiai vyrai ir moterys lygūs prieš įstatymus, bet šitokį pasakymą mes matėme ir Laikinojoj Konstitucijoj, priimtoj L. Valst. Tarybos 19 metuose, o taip pat ir Lietuvos Valstybės, Laikinojoj Konstitucijoj, Steigiamo Seimo priimtoj 1920 m. birželio m. 7 d. ir jau turėjom progos įsitikinti, kad šiuo pasakymu mes lygių teisių dar neįgijome. Mat sakoma, kad įstatymai siauriną moterų teises neaiškiai prieštarauja konstitucijai ir todėl nenustoja veikę. Tuo faktu spiriama Katalikių Moterų grupė Seime buvo priversta atitaisinėti įvairius Civilio Kodekso įstatymus. Toks taisymas nėra lengvas ir kad jo keliai erškėčiuoti, tai galima suprasti iš to, kad moterims patiekus pataisų projektą Seimui svarstyti 21 metais vasario mėnesio 21 d. jis dar vis tebėra Seime, mat, užkliuvęs vienoj komisijoj (Čepinskis: "Jūs pačios kaltos"). — Toj komisijoj moterų nėra, nors jau plenumo ir priimtas, dar vis negali pasirodyti pasaulin. (Draugelis: "Kaip vadinasi ta komisija?"). Be to, dar toki atitaisymai nėra geri tuom, kad įstatymų dvasia lieka sena, nes keliom pataisom negali jos pakeisti, pavyzdžiui, kad ir Civilie Kodeksos X-tame, skyriuje apie šeimą, nežiūrint į pakeitimus vis tik jaučiama Domostrojus, nes vienas asmuo preferuojamas kitam.

Šiandien, kuomet mes kuriame savo valstybę, turime atsikratyti senų atgyvenusių liekanų ir iškelti naujus principus (Draugelis: "Sunku labai"). Šiuo atveju, kad šeima remtų abiejų lyčių teisių lygybe. Šis principas duos pamato naujam šeimos sutvarkymui, kuris išvystys žmoniškumą, o ne vergavimą viens kitam. Lygybės principą mes geriausia įgyvendinsime, jeigu mes jį paremsime ir ekonominiu atžvilgiu. Todėl reikia ne tik akcentuoti, kad už lygų darbą, nežiūrint lyties, turi būti ir lygus atlyginimas, bet ir deklaruoti, kad moters namų ruoša ir vaikų auklėjimas lygiai tiek sveria šeimos palaikyme, kaip ir vyro uždarbis. Šių principų jau prisilaiko Skandinavijos šalys ir mes matome jose didelės kultūros, ir, suprantama, jeigu koks nors darbas nebus vertinamas, bet niekais laikomas, tai jis nebus rimtai ir gerai atliekamas ir pažangos jame nebus, o dėlto nukentės visa valstybė.

Konstitucijos projekte nieko neminima apie našlaičius, ligonius ir kitus reikalingų valstybės paramos ir globos. Jame nėra garantuota jaunuomenės apsaugojimas nuo išnaudojimo ir dvasios ir fizinės nepriežiūros. Jaunimas mūsų ateitis. Jeigu valstybė į jį neatsižvelgs, jeigu juo nesirūpins, tai negali tikėtis turėti ir gerų piliečių. Valstybė turi laidoti, užtikrinti galimybę kiekvienam piliečiui, kad išvystytų tobuliausiai savo individualumą ir kartu nenustotų buvęs geru socialio gyvenimo nariu (Čepinskis: "Gerai kalba") Aš manau, kad Konstitucijoj būtų vieta visiems amžiams pabrėžti, kad "baltos vergės" kasta naikinama, tai būtų svarbiau, negu panaikinamas "cackių" t.y. ordenų ar titulų. Prostitucijos reglamentacijos panaikinimas verstų daugiau susirūpinti pačius piliečius, savivaldybes ir valstybę doros reikalais, apie ką šiandien visi pamiršo. Dėlto mes turėtume daug daugiau naudos, negu iš dabartinio valdžios prostitucijos "globojimo". Aš manau, kad tiktai teisingais, dorais ir sveikais pamatais grįsdami savo valstybę, mes galime tikėtis gyvuoti ir gerai gyventi (plojimas).

---

tarims! Nors ji pati augo inteligentiškoj šeimoj, bet ji neišsilenkė iš sesių kaimiečių, kurių gyvenimas buvo visais atžvilgiais vargingesnis. Todėl ji, mokslą baigus, visais būdais stengėsi joms padėt — keliant jų kultūrinį lygį, kovojant už teisių lygybę, už šviesesnį gyvenimą.

M. Galdikienės ir kitų moterų, Lietuvos Seimo atstovių, nuveikti darbai ir jų svarba yra labai didelė ir reikšminga, nes jos jau prieš 55 metus sugebėjo teisiniai įgyvendinti tai, už ką moterys šiandien kovoja ne tik primityviuose kraštuose, bet net Amerikoje ir Europoje.

LIETUVIŲ KATALIKIŲ MOTERŲ SUVAŽIAVIMAS KAUNE 1911 M.

M. GALDIKIENĖ LIETUVIŲ KATALIKIŲ MOTERŲ DRAUGIJOS VEIKLOJE LIETUVOJE

MONIKA LIULEVIČIENĖ

Magdalenos Draugelytės - Galdikienės visuomeninė veikla prasidėjo anksti, nes grįžusi iš Rusijos į Lietuvą (1918 m.) tuojau aktyviai įsijungė į bendrą darbą. Ji pati sako: "Kai visi susirinkom atgal į nepriklausomą Lietuvą, darbų buvo daugybė, bet darbininkų maža. Vien tik darbu mokykloje pasitenkinti nebuvo galima. Darbininkių laukė jau nuo 1908 m. įkurta Lietuvių Katalikių Moterų Dr-ja, į ją ir stojau".

1919 m. M. Galdikienė buvo išrinkta LKM Draugijos pirmininke. Iki 1927 m. kiekvienais metais ji buvo perrenkama toms pareigoms. 1927 m. pirmininkės pareigas vieneriems metams perėmė Em. Gvildienė. 1928 - 1940 m. LKM Dr-jai pirmininkavo vėl M. Galdikienė. Jai vadovaujant draugijos veikla plėtėsi, narių skaičius didėjo, nauji skyriai kūrėsi visame krašte. LKM Draugija jungė katalikes moteris bendram kultūriniam ir socialiniam darbui, buvo tobulinama draugijos organizacijos santvarka, priimtas draugijos šūkis "Tiesa ir Meilė", nustatyta dr-jos vėliava, įvedami narėms vienodi bilietai. M. Galdikienė pirmininkaudama stengėsi į organizacinį darbą įtraukti ko daugiau žmonių. Ji pati dėjo pastangas organizuoti studentes ateitininkes ir prifesijonales. Į LKM Dr-jos veikla įsijungė daug gabių bendradarbių: V. Karvelienė, M. Ruginienė, O. Gaigalaitė, A. Sereikytė, J. Drungaitė, O. Jonkaitytė ir kitos.

1921 m. buvo įkurtos Apskričių Tarybos, kurios 1926 m. pavadintos Rajonų Valdybomis. 1923 m. buvo įsteigta kat. moterų organizacijų sąjunga — Lietuvių Moterų Katalikių Vyriausias Sekretoriatas ir 1934 m. suorganizuota šios sąjungos katalikių intelektualių sekcija — Moterų Talka. 1931 m. KLM Dr-jos skyriai buvo paskirstyti į 5 regijonus (pagal vyskupijas). Draugija 1928 m. turėjo 217 skyrių ir daugiau kaip 20.000 narių, o 1940 m. jau buvo 410 skyrių (30 rajonų, 5 regijonai) su 42.000 narių.

LKM Dr-jos iniciatyva buvo įkurtas L. Katalikių Moterų Organizacijų Centras, kuris įstojo į Pasaulinę Katalikių Moterų Organizacijų Uniją ir toje unijoje atstovavo lietuves katalikes moteris.

LKM Dr-ja suorganizavo keletą kongresų, kuriuose dalyvavo tūkstančiai dalyvių. Nepaprastai įspūdingas buvo jubiliejinis kongresas Kaune 1928. VI. 29-30; ta proga buvo surengta savaitę trukusi paroda. Kitas jubiliejinis kongresas įvyko Kaune 1933. VI. 4-5. 1938 m. įvyko jubiliejinė konferencija. Trečiasis kongresas įvyko 1940. V. 12-13 Vilniuje, kuris buvo nepaprastai gausus. Dalyvės užtvindė visą gatvę prie Aušros Vartų koplyčios, kurioje vyko pamaldos. Minios vilniečių stebėjo didžiulę, nepaprastai įspūdingą, tautiniais drabužiais pasipuošusių lietuvių moterų, eiseną su šimtais plevėsuojančių vėliavų. Eisenai vadovavo pirm. M. Galdikienė. Kongresas buvo didelė tautinė demonstracija.

1939 m. LKM Dr-ja pasistatė didingus, moderniškai įrengtus namus Kaune. Jų vertė buvo kelių šimtų tūkstančių litų. LKM Dr-ja išaugo į didžiausią nariais organizaciją Lietuvoje su labai plačia veikla, kuri labai daug prisidėjo prie kaimo kultūrinio ir socialinio lygio pakėlimo.

Kadangi vienas iš svarbiausių draugijos tikslų buvo bendras socialinis švietimas, tai toje srityje buvo daug dirbama ir daug nuveikta. Jau 1919 ir 1920 m. buvo surengta visa eilė socialinio veikimo kursų ir suorganizuotos įvairios sekcijos.

Lietuva buvo žemės ūkio kraštas. Ūkininkaites rei-

IŠ KATALIKIŲ MOT. DRAUGIJOS VEIKLOS LIETUVOJE

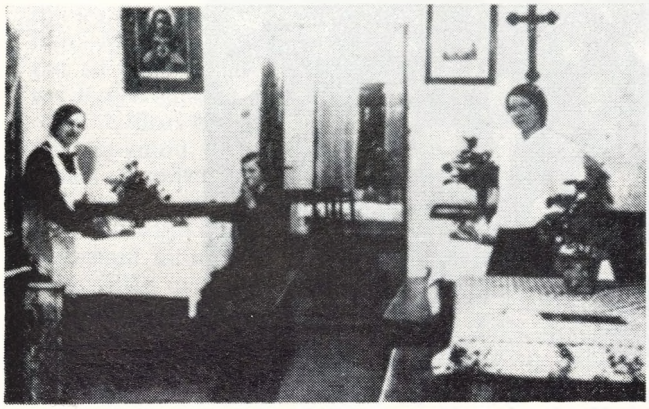

Siuvimo kursai (viršuje); draugijos išlaikoma arbatinė ir kūdikių lopšelis; (apačioje) Raseinių LKM Dr-jos valdybos narės 1938 m., viešnia M. Galdikienė (antra iš kairės) ir kun. Žvirblis

kėjo šviesti, todėl LKM Draugija pirmoji įsteigė keturias mergaičių žemės ūkio mokyklas: Karmėlavoje, Rietave, Balbieriškyje ir Salamiestyje. 1925 m. buvo įsteigti trys vištininkystės punktai. Prie Karmėlavos Mergaičių Žemės Ūkio mokyklos veikė vaisių džiovinimo punktas. 1936 m. buvo suorganizuota Šeimininkių sekcija. Ši sekcija ruošė kursus, konkursus, parodas ir ekskursijas. Buvo ruošiami dviejų savaičių ir trumpesni virimo, konservavimo, mezgimo ir kitokie kursai. Šios sekcijos rūpesčiu 1939 m. gegužės 4 d., šv. Monikos dienos proga, buvo paskelbta Šeimininkių Diena. Tą dieną vyko parodos, paskaitos ir eitynės.

M. Galdikienei vadovaujant LKM Dr-ja ypatingai kovojo su girtavimu, tam tikslui buvo organizuojami kursai ir paskaitos, taip pat steigiamos bealkoholinės arbatinės, užkandinės ir valgyklos.

1929 m. buvo įkurta Mergaičių Globos Sekcija. Ši sekcija buvo priimta į Tarptautinę Mergaičių Globos Sąjungą nare. Lietuvių Mergaičių Globos Sekcija siųsdavo savo atstoves į tarptautinius sąjungos suvažiavimus. Ji išlaikė Mergaičių Globos namus ir dvejus darbo tarpininkavimo namus. Mergaičių Globos Darbo Namų tikslas — laikina pagalba. Mergaitės turėjo dirbti ir gaudavo kuklų pragyvenimą per du mėnesius. Per tą laiką turėjo susirasti darbą. Draugija ragino, kad mergaitės nevyktų iš kaimo į miestus, kad neemigruotų į svetimus kraštus. Globos namais kasmet pasinaudodavo apie 10.000 mergaičių, o Darbo namais — 2.640 mergaičių. Svarbesniuose pasienio miestuose ir Kaune sekcija turėjo Stočių Misijas, kurios teikė keliautojoms patarimus, kad mergaitės nebūtų apgautos ir suviliotos. Tokios stotys buvo: Kaune, Virbalyje ir Klaipėdoje.

1931 m. buvo suorganizuota Motinos ir Vaiko Sekcija. Ši sekcija turėjo rūpintis pagalba nėščioms ir gim-

KATALIKIŲ MOTERŲ KONFERENCIJA

1939 m. Kaune

dyvėms, jos žinioje buvo 9 Sveikatos Apsaugos punktai, Motinystės Namai Kaune ir du vaikų Lopšeliai: Kaune ir Panevėžyje. Buvo steigiami ir išlaikomi vaikų darželiai ir vasaros aikštelės. LKM Dr-ja organizavo jaunų motinų ratelius vaikų auklėjimo klausimams nagrinėti. Motinos ir Vaiko sekcija turėjo kilnojamą motinos ir vaiko parodėlę ir projekcijos aparatą paskaitoms pailiustruoti. Draugija taip pat išlaikė 16 senelių prieglaudų. Visom tom įstaigom išlaikyti 1932 m. buvo įsteigtas Socialinės Globos Fondas.

M. Galdikienė aktyviai prisidėjo prie LKM Dr-jos spaudos išugdymo. Ji keletą metų redagavo "Moterį", pradėtą leisti 1920 m. Jos pastangomis buvo leidžiamos knygos apie vaikų auklėjimą ir šeimininkavimą. Draugija uoliai platino spausdintą žodį, net turėjo nuosavus knygynus. Taip pat buvo rūpinamasi moteris šviesti gyvuoju žodžiu, buvo rengiamos įvairių tematikų paskaitos.

M. Galdikienė su paskaitomis ir kitais reikalais aplankydavo įvairius skyrius visuose Lietuvos kampeliuose. Daug rūpesčio jai sudarydavo draugijos išlaikomos įstaigos, kaip pvz. žemės ūkio mokyklos, kur reikėdavo rūpintis ūkiais, trobesiais, inventoriumi ir mokomuoju personalu. Taip pat tekdavo pasirūpinti ir lėšomis. Prie tų darbų prisidėdavo ir kitos draugijos darbuotojos, bet daugiausia rūpesčių krisdavo ant pirmininkės pečių. LKM Dr-ja įvertindama M. Galdikienės darbą jau 1922 metais pakėlė ją į garbės nares ir paprašė toliau vadovauti.

M. Galdikienės pirmininkavimo laikotarpyje draugijai teko pergyventi laimingų ir sunkių valandų. Pradžia buvo sunki, nes užsimojimai dideli, o pajėgos mažos. Bet nežiūrint visų kliūčių ir sunkumų, pirmininkei M. Galdikienei niekad netrūko ištvermės ir energijos. Per dvidešimt jos vadovavimo metų LKM Dr-ja išaugo į vieną iš didžiausių ir reikšmingiausių organizacijų Lietuvoje, kuri savo nuveiktais darbais gali didžiuotis.

1950 metais popiežius Pijus XII Magdalenai Draugelytei - Galdikienei paskyrė kryžių "Pro Ecclesia et Pontifice" už nuopelnus katalikybei Lietuvoje.

Lietuvių katalikių moterų organizacinė veikla išeivijoje

BIRUTĖ ŠLEPETYTĖ - VENSKUVIENĖ

1930 m. Lietuvių Katalikių Organizacijų Sąjunga įstojo nariu į Pasaulio Katalikių Moterų Organizacijų Uniją, kurios centras tuo metu buvo Utrechte (Olandijoje). Palaikyti tamprūs ryšiai su Tarptautine Katalikių Mergaičių Federacija (Centras Utrechte), taip pat su Socialine ir Visuomenine Moterų Unija (Centras Paryžiuje).

Atsidūrus tremtyje, nežiūrint įvairiausių naujos buities sunkumų, lietuvės katalikės su dideliu pasiryžimu ėmėsi organizacinio darbo. Jos atkūrė buvusias Lietuvoje organizacijas visose pasaulio šalyse.

M. Galdikienės ir Dr. V. Karvelienės iniciatyva, pritariant kitoms lietuvių katalikių organizacijų veikėjoms, 1946 m. atgaivinta Lietuvių Katalikių Organizacijų Sąjunga (LKOS) Vokietijoje.

Plečiantis ir stiprėjant organizacinei veiklai tremtyje, iškilo gyvas reikalas apjungti visas lietuvių katalikių organizacijas laisvajame pasaulyje. Toji idėja ypač plačiai svarstyta 1950 metų Kanados L. K. Moterų suvažiavime. Aukščiau minėtam tikslui, 1951 m. LKOS persiorganizavo į Pasaulio Lietuvių Katalikių Organizacijų Sąjungą (PLKOS), kurios pirmininke buvo išrinkta M. Galdikienė.

Keleris metus PLKOS Centras buvo Paryžiuje. Pirmąją Valdybą sudarė: M. Galdikienė — pirmininkė, Dr. V. Karvelienė — vicepirmininkė, Dr. N. Bražėnaitė — sekretorė, B. Šlepetytė - Venskuvienė — kultūros reikalams ir S. Jakubauskaitė-Pagnier — iždininkė.

Lietuviams tremtiniams vis daugiau išvykstant į užjūrius, 1953 m. PLKOS Centras persikėlė į New Yorką.

M. Galdikienei tuo metu reikėjo kurtis naujame krašte, užsidirbti pragyvenimą neįprastose aplinkybėse ir pakelti nemažai įvairių sunkumų. Nežiūrint viso to, jai nuolat rūpėjo, kad Pasaulio Lietuvių Katalikių Organizacijų Sąjunga būtų visų lietuvių katalikių organizacijų jungtis ir kad ryšys su jomis visad būtų gyvas. Toje veikloje ją aktyviai rėmė PLKOS Valdybos narės, į kurių tarpą įsijungė ir ankstyvesnės lietuvės ateivės.

Tas darbas ne visuomet buvo lengvas dėl išsiblaškymo po platųjį pasaulį ir dėl esamų nuotolių.

Tačiau M. Galdikienei, drauge su Pasaulio Lietuvių Katalikių Organizacijų Sąjungos Valdyba, pavyko darniai apjungti J. A. V-bių, Kanados, Australijos, V. Europos ir P. Amerikos lietuvių katalikių organizacinę veiklą.

Be augščiau minėto koordinacinio veikimo, Pasaulio Lietuvių Katalikių Organizacijų Sąjunga atstovauja lietuves katalikes tarptautiniuose sąjūdžiuose; šaukia suvažiavimus, ruošia simpoziumus ir įvairius minėjimus; nagrinėja religinius ir katalikų akcijai rūpimus klausimus; padeda išlaikyti visuomenėje ir šeimose gyvą tautinę sąmonę ir lietuvišką kultūrą. PLKOS informuoja apie tarptautinių katalikių sąjūdžių veiklą, jų nutarimus ir veiklos programas. PLKOS rūpinasi taip pat spaudos ir katalikiškų leidinių klausimais — savieiems ir užsieniečiams.

PLKOS VALDYBA PARYŽIUJE 1952 M., sėdi: dr. V. Karvelienė, M. Galdikienė (dešinėje); stovi: dr. N. Bražėnaitė - Lukšienė, S. Jokubauskaitė - Pagnier ir B. Šlepetytė - Venskuvienė

M. Galdikienė, lietuvių katalikų veiklos 60 metų sukakčiai atžymėti, 1968 m. suredagavo anglų kalba "Lithuanian Catholic Women" leidinį, kuriame tilpo trumpa Lietuvos istorijos apžvalga ir žinios apie lietuvių katalikių organizacijas plačiame pasaulyje. "PLKOS Žinias" redagavo nuo pat biuletenio pasirodymo pradžios iki 1973 m., bendradarbiaujant Valdybai.

M. Galdikienei, būnant ilgus metus PLKOS Valdybos pirmininke, ji šia veikla nuolat rūpinosi ir ją vispusiškai skatino.

Nuo 1953 m. PLKOS Valdyba savo sudėtyje turi įgaliotinę tarptautiniams ryšiams — B. Venskuvienę (gyv. Paryžiuje).

Visą tremties metą artimiausias ryšys iš tarptautinių katalikių sąjūdžių palaikomas su Pasaulio Katalikių Moterų Organizacijų Unija (WUCWO) kuriai pri-

klauso 36 milijonai organizuotų katalikių iš 65-kių kraštų. PLKOS aktyviai reiškiasi šios Unijos veikloje, dalyvaujant kongresuose, suvažiavimuose, įvairių komisijų darbuose. Bendradarbiaujama WUCWO leidžiamam Informacijų Biuletenyje. PLKOS atstovaujama ir WUCWO Vyriausiuose Organuose. Šios didžiulės tarptautinės katalikių organizacijų Unijos Centras yra Paryžiuje.

PLKOS vidaus veikloje ir taip pat dalyvaujant tarptautiniuose sąjūdžiuose, niekad neišleidžiamas iš akių Lietuvos laisvės siekis.

Tarptautinėje plotmėje visomis galimomis progomis keliamos pavergtos Lietuvos problemos: visiškas žmogaus teisių pažeidimas ir religinis persekiojimas.

Tenka pasidžiaugti, kad Pasaulio Lietuvių Katalikių Organizacijų Sąjungos balsas tarptautiniuose forumuose būna plačiai išgirstas.

M. Galdikienei gyvenant 1947-1952 m. Paryžiuje, ji artimai susipažino ir su Socialinės ir Visuomeninės Moterų Unijos veikla ir įstojo į jos narius.

Šios Unijos kongreso metu 1947 m. įkurtas Pasaulinis Motinų Sąjudis (PMS), kuriame M. Galdikienei teko dalyvauti kaipo Lietuvių K-teto narei iki 1952 m. Išemigravus į J. A. V-bes, PMS Tarptautinis sekretariatas ją pakvietė Sąjūdį atstovauti Jungtinių Tautų Ekonominėje ir Socialinėje Sekcijoje. Bet dėl turimos tarnybos, M. Galdikienė turėjo nuo to įsipareigojimo atsisakyti.

1954-1955 m. ji, kaipo Lietuvių Delegacijos narys, dalyvavo Europos Pavergtų Tautų Seime New Yorke ir įvairiomis progomis pasakė kalbas apie moterų padėtį okupuotoje Lietuvoje. Be to, dalyvavo Pavergtų Tautų Moterų Taryboje.

Laisvoje Lietuvoje ir taip pat tremtyje M. Galdikienei, savaime suprantama, artimiausia tarptautinė veikla buvo pasauliniuose katalikių moterų sąjūdžiuose.

Jau pačioje tremties pradžioje, 1947 m. Lietuvių Katalikių Organizacijų Sąjunga atgaivino ryšius su Pasaulio Katalikių Organizacijų Unija ir Tarptautine Katalikių Mergaičių Federacija, tapdama pilnateise jų nare.

Pertvarkant 1951 m. Pasaulio Lietuvių Katalikių Organizacijų Sąjungos (PLKOS) įstatus, veiklos tarptautiniuose katalikių sąjūdžiuose prasmė buvo ypatingai pabrėžta.

M. Galdikienė, PLKO S-gos pirmininkės pareigas ėjo iki 1968 metų, būdama Garbės Pirmininke, ir šiandien labai artimai gyvena visais Sąjungos siekiais ir rūpesčiais.

Užsitikrinusi, kad lietuvių katalikių veiklos tęstinumas yra gerame kelyje, ji šiuo metu ramioje Putnamo aplinkoje daug laiko skiria lietuvių katalikių organizacijų veiklos istorijos suredagavimui.

Savo dideliu organizaciniu patyrimu ir gyvenimo pavyzdžiu — kuris visas paskirtas lietuvių tautos gerovei ir krikščioniškų idealų įgyvendinimui — M. Galdikienė yra kilnus ir skatinantis pavyzdys PLKOS veiklai ir visoms lietuvėms.

* * * * *

M. Galdikienė Pasaulio Lietuvių Katalikių Organizacijų Sąjungos pirmininkės pareigas ėjo iki 1968 metų. Dabartinę PLKOS valdybą sudaro: dr. prof. A. Janačienė — pirmininkė, A. Sungailienė, M. Lušienė ir dr. A. Radzivanienė — vicepirmininkės, B. Reventienė — iždininkė, P. Ąžuolienė, M. Vasiliauskienė ir V. Lušytė — narės, B. Venskuvienė — įgaliotinė tarptautiniams ryšiams. PLKOS Fondo pirmininkė — M. Lušienė. PLKOS suvažiavimai New Yorke 1963 ir 1973 m.

LIETUVIŲ MOTERŲ KLUBŲ FEDERACIJOS SUVAŽIAVIMO GARBĖS VIEŠNIOS: Vincė Zaunienė-Leskaitienė ir Magdalena Galdikienė (dešinėje)

New York 1967 m.

"Giedros" korporaciją prisimenant

EMILIJA MASILIŪNAITĖ-PALIOKIENĖ

Kauno universitete buvo daug studentiškų korporacijų, kurios savo veikla prisidėjo prie kultūrinio Lietuvos gyvenimo. Viena iš pirmesniųjų buvo "Giedros" korporacija, įkurta 1926 m. spalio mėn. 3 d. Tuo metu jau veikė ateitininkų draugovė, didžiausia organizacija narių skaičiumi. Veikimas buvo nelengvas, nes dėl narių gausumo ir įvairumo draugovė darėsi nelanksti ir negalėjo visų patenkinti. Studentės nutarė iš bendros draugovės atsiskirti, kad sustiprintų organizacinį veikimą ir labiau pritaikintų studenčių psichologijai ir jų reikalams.

Atsimenu saulėtą 1927 m. pavasario rytą. Susirinkusios apie 100 studenčių į pirmąjį organizacinį susirinkimą, pasivadinom Studenčių ateitininkių draugove, kurios veikimo tikslas buvo ugdyti pilnutinį moteriškumą, tapti susipratusia, veiklia katalike ir savo profesijos specialiste.

1928 m. pakeitėm Studenčių ateitininkių draugovės vardą į "Giedros" draugovę, kurios veikimo tikslas liko tas pats. Tik pasirinkom prof. Šalkauskio pasiūlytą, gražų, jaunatvišką šūkį "Į kalnus, į viršūnes".

Narių turėjom daug, tad pasiskirstėm pagal savo polinkius į 5 būrelius:

1. Šeimotyros būrelis nagrinėdavo įvairius šeimą liečiančius klausimus. Karta suruošė visai "Giedrai" trijų savaičių kulinarijos kursus, mokėsi gražiai padengti paprastus ir iškilmingus stalus, ruošdavo savitarpio arbatėles.

2. Pritaikomojo meno būrelis taip pat buvo gausus. Narės rinko tautinius raštus, turėjo tam reikalui albumus, lankydavo muziejus, meno parodas, koncertus, operas ir pan. Kviesdavo specialistus su paskaitomis, kaip su tautiniais raštais dekoruoti butą, kokiomis spalvomis dažyti saloną, valgomąjį ir t.t.

3. Literačių grandinė "Trylika" bu-

Emilija Masiliūnaitė (dešinėje) At-kių "Giedros" dr-vės pirmininkė ir **Apolonija Sereikytė** At-kių "Birutės" dr-vės pirmininkė

1931 m., Kaunas

vo tuo įdomi, kad narių skaičius visada būdavo tik 13. Jei kas norėjo į jį patekti, turėjo laukti, kad kas baigtų universitetą ar kur išvažiuotų ir pasidarytų laisva vieta. Į "13" stodavo plunksną valdančios studentės. Jos rašydavo į laikraščius, žurnalus (N. Vaidilutę, Moterį ir kt.), atlikdavo įvairius dailiosios literatūros vertimus. Išvertė ir išleido austrų rašytojos Handell-Mazetti romaną "Broliukas ir sesutė". Buvo išversta ir daugiau knygų, bet nebespėjo išleisti.

4. Pedagogių būrelis nagrinėdavo su pedagogika susijusius klausimus, lankydavo vaikų darželius, mokyklas, rašydavo straipsnius į laikraščius ir žurnalus.

5. Eucharistininkių būrelio narės eidavo kasdien šv. Komunijos, lankydavo ligonius, kalėjimus, senelių prieglaudas ir rūpindavosi našlaičiais.

Visos narės turėdavom bendrus susirinkimus, spręsdavom draugovę, o vėliau korporaciją liečiančius reikalus, nagrinėdavom gyvenimo aktualijas, kviesdavom prelegentus įvairiems iškilusiems klausimams išsiaiškinti.

Norėdamos užsidirbti pinigų, giedrininkės trejus metus išlaikė giedrininkių valgyklą. Viena iš giedrininkių buvo valgyklos vedėja, o kitos pasikeisdamos būdavom padavėjomis. Keliems neturtingiems studentams duodavom veltui pietus. Visos dirbdavom, kaip visuomenininkės ir kaip kultūrininkės. Padėdavom pavasarininkams (kaimo jaunimui), katalikėms moterims, blaivininkams ir kitoms organizacijoms, ruošiant paskaitas, parodas, viešąsias rinkliavas.

Labai aktyviai "Giedra" prisidėjo prie "Naujosios Vaidilutės" ruošto pirmo moterų literatūros vakaro pasisekimo.

Kiekvieną rudenį įvykdavo susipažinimo arbatėlė su naujom kandidatėm. Pavasarį buvo rengiama "Giedros" korporacijos šventė. Po iškilmių bažnyčioje, Ateitininkų namuose įvykdavo iškilmingas posėdis, kurio metu įžodį duodavo metus išbuvusios kandidatės, kurias pasveikindavo korporacijos globėjai O. Krikščiūnienė ir dr. P. Bielskus. Vakare įvykdavo balius, kuriame dalyvaudavo daug svečių iš kitų korporacijų.

Kartais atvažiuodavo latvių arba estų studentų atlankyti mūsų Alma Mater. Visada studentų atstovybė (kuri buvo sudaryta iš įvairių organizacijų) kviesdavo giedrininkes pagelbėt užiminėti svečius, atstovauti lietuviams studentams.

"Giedros" buvo tradicija kasmet ruošti Užgavėnių balių. Jaunom galvom būdavo didelis rūpestis, kaip čia gražiai išpuošti salę, foje, vestibiulį. Pačios ruošdavom vaidinimus, šokom baletą, dainavom, ruošėm loterijas, apsirengusios čigonėmis, atsilankiusiems svečiams būrėm ateitį ir t.t.

Vasarai atėjus, būdavo ruošiamos gegužinės, iškylos į Pažaislio vienuolyną, į Panemunės mišką, ekskursijos garlaiviu į Jurbarką ir kitur. Mėgdavome ir baidarėmis paplaukyti Nemunu ir Nerimi.

Šalia korporacinės ir visuomeninės veiklos stengdavomės tobulinti ir platinti savo akiratį, lankydavom parodas, muziejus, teatrą, literatūros vakarus, paskui savo tarpe diskutuodavome ir nagrinėdavome matytus kūrinius.

"Giedros" veikla buvo graži ir plati, joje dalyvavo daug jaunų studenčių, kurios vėliau, baigusios studijas stodavo į vyresniųjų eiles ir vėl talkino jaunesnėm. Su malonumu prisimenu tų jaunų širdžių entuzijazmą ir žengimą "į kalnus, į viršūnes", kuris taip staigiai buvo nutrauktas kraštą užgriuvus nelaimėms ir okupacijoms.

ATEITININKIŲ KORP! GIEDRA — VYRESNIOSIOS, 1975 M. GEGUŽĖS MĖN. 3 D., ČIKAGOJE SURENGUSIOS MAGDALENOS DRAUGELYTĖS - GALDIKIENĖS PAGERBIMO AKADEMIJĄ IR FILMO PRISTATYMĄ; I EILĖJE IŠ KAIRĖS: ALICIJA RŪGYTĖ, EMILIJA VILIMAITĖ — PIRMININKĖ, MARIJA LUŠIENĖ, ALBINA DUMBRIENĖ IR EMILIJA PALIOKIENĖ

ŠIS "MOTERS" ŽURNALO NUMERIS (5) YRA IŠLEISTAS "GIEDROS — VYRESNIŲJŲ" INICIATYVA, MEDŽIAGĄ PARUOŠĖ IR TALKINO EMILIJA PALIOKIENĖ. "MOTERS" REDAKCIJA DĖKOJA VISOMS!

"Vyresniosios Giedrininkės"

A. RŪGYTĖ

"Giedros" korporantės baigusios studijas Kaune sudarė savo organizaciją pavadintą "Vyresniosios Giedrininkės", 1932 m. turėjusios apie 150 narių. Jų veikla buvo gyva ir naši įvairiose srityse pagal savo pasirinktus pamėgimus įvairiuose būreliuose.

1944 m. nuo artėjančio bolševizmo daug buv. giedrininkių pasitraukė į Vakarus. 1947 m. trumpam laikui korp. "Giedra" buvo atnaujinta Hanau stovykloje.

Prasidėjus masinei emigracijai į užjūrį, daugiausia vyresniųjų giedrininkių susibūrė Čikagoje, kur ir vėl prasidėjo giedrininkių veikla.

Viena iš "Giedros" kūrėjų, veikli ateitininkė Elena Balčiūnaitė - Masaitienė, 1951 metais vasario 12 dieną sukvietė pas save Čikagoje gyvenančias giedrininkes, kurios ir nutarė atkurti "Vyresniųjų Giedrininkių" organizaciją ir pradėti plačią kultūrinę, visuomeninę ir labdaros veiklą.

1952 m. "Vyr. Giedrininkių" pirm. A. Rūgytės rūpesčiu buvo atgaivinta studenčių korporacija "Giedra", kuri sėkmingai veikia ir glaudžiai bendradarbiauja su "Vyr. Giedrininkėm", po baigtų studijų papildydamos jų eiles.

Vyresniųjų giedrininkių veikla Čikagoje yra labai plati ir reikšminga. Jau per eilę metų jos rengia ne tik savo narėm, bet ir plačiai visuomenei įvairias paskaitas, kuriose gvildenamos šių dienų temos, neužmiršta surengti ir moterims naudingų — praktiškų paskaitų ir kursų.

Nuo 1959 m. rengia Vasario 16-sios minėjimą, skiriamą tik moterim. Šalia įvairių kultūrinių parengimų ir koncertų, neužmirštami ir įvairūs pobūviai bei pasilinksminimai, kurių pelnas skiriamas šalpai.

Šelpiamos įvairios institucijos, kaip pvz. Ped. Lituanistinis Institutas, Jaunimo Centras, N.P.M. seserys, įvairios radio valandėlės. Taip pat neužmirštama ir spauda: Ateitis, Draugas, Dirva, Lituanus ir metraštis Mūsų Metai. Buvo skirta premija parašyti knygai apie lietuvę moterį, kurią laimėjo A. Baronas ("Trečioji moteris"). Pirm. E. Paliokienės iniciatyva buvo susuktas filmas apie Magdaleną Galdikienę, kuriam lėšas surinko V. G. Iškilmingas filmo pristatymas — akademija įvyko 1974 m. Jaunimo Centre.

Sunku būtų suminėti visą "Vyresniųjų Giedrininkių" kultūrinę ir visuomeninę veiklą, kuriai per eilę metų vadovavo energingos pirmininkės: **Elena Juknevičienė, Viktorija Kleivienė, Elena Masaitienė, Emilija Paliokienė, Alicija Rūgytė, Emilija Vilimaitė.**

"Vyresniųjų Giedrininkių" centras yra Čikagoje, iš kur palaikomi ryšiai su kitų vietovių giedrininkėmis dirbant bendrą lietuvybės darbą.

* * *

Filmas apie M. Galdikienę

Korp. "Giedra" iniciatyva buvo finansuotas ir pagamintas filmas apie nusipelniusią Lietuvos veikėją veteranę **Magdaleną Galdikienę.** Iškilmingas filmo pristatymas įvyko š.m. gegužės mėn. 3 d. Čikagoje, Jaunimo Centre. Gausiai susirinkusius svečius pasveikino giedrininkių pirmininkė **E. Vilimaitė.** Vakaronę pravedė ir supažindino su filmo atsiradimo istorija **E. Paliokienė.** Platesnę paskaitą apie M. Galdikienę skaitė **I. Motiekaitienė.** Ta proga korp. "Giedra" buvo pasveikinta PLKOS atstovės **M. Lušienės,** raštu sveikino **vysk. V. Brizgys** ir kiti. Po oficialiosios programos buvo demonstruojamas filmas (spalvotas, garsinis, 16 mm), kurį pagamino A. Kezys, SJ. Po to sekė vaišės.

Korp. "Giedra" atliko labai naudingą darbą, įamžindama mūsų garbingos praeities liudininkę **M. Galdikienę.**

Galdikienės Magdalenos kalba

(1975 m. birželio 22 d., monografijos pristatymas Putname)

A. Galdiko monografijų istorija

Čia susirinko Galdikų draugai bei Adomo kūrybos mėgėjai. Todėl, kaip su artimais žmonėmis, aš norėčiau pasidalinti monografijų atsiradimo istorija.

Nenumatyta Adomo mirtis paliko jo kūrinius nesukataloguotus. Pirmon eilėn reikėjo tai atlikti. Į talką atvažiavo mūsų nuo senų laikų bičiulė Medi Avietėnaitė. Tada paruošėm paveikslų metriką ir kartoteką. Vėliau buvo pakviesta komisija iš dail. Al. Kašubienės, dail. T. Valiaus, dail. V. Vizgirdo ir T. L. Andriekaus. Ta komisija sugrupavo darbus ir patarė išleisti monografiją anglų k. Dail. Kašubienė apsiėmė surasti leidyklą ir autorių. Parašyti tekstą buvo pakviestas vieno žymaus New Yorko meno žurnalo vyresnysis redaktorius. Jis rašė, rašė, su pertrauka — kelione į Europą — užtruko apie metus ir paruošė tokią mišraine, kad teko atsisakyti nuo jo teksto. Matyt jis tą darbą atliko ne atsidėjęs, o pripuolamu laisvalaikiu. Tada dail. Kašubienė surado meno kritikę, kelių meno knygų autorę Charlottę Willard, kuri su p. Kašubienės pagalba laimingai atliko jai pavestą darbą.

Dailininko **Adomo Galdiko** kūrybos paroda 1956 m. Feigelio Galerijoje New Yorke, iš k.: dail. **Arbit Blatas, M. Galdikienė ir dail. A. Galdikas**

Prasidėjo spausdinimo vargai. Leidykla spausdinti pavedė Milano patikimai spaustuvei. Tolima distancija labai apsunkino darbo eigą ir nudelsė knygos pasirodymą. Pasibaigus spausdinimui, leidykla išsikėlė iš New Yorko į Connecticut valstybę. Todėl man teko, komerciškai tariant, atpirkti likusias knygas — apie 1.000 ir atgabenti čionai.

Monografijoms lėšos buvo telkiamos iš parduodamų paveikslų. Šiame reikale pirmiausia padėjo dr. R. Šomkaitė, vėliau Putnamo seselės, T. Andriekus ir kiti. Lietuvių visuomenė labai palankiai sutiko Galdiko parodas ir gausiai pirko paveikslus. Bet dar ne visi paveikslai išpirkti — jų yra dar niekur nerodytų. Juos bus galima pamatyti čia Galdiko muziejuje

bei galerijoje, kur keletą metų iš eilės bus išstatinėjami vis kiti paveikslai.

Kalbant apie išleidimo vargus, tenka pastebėti, kad angliškoji užtruko apie 3 metus, o lietuviškoji — net pilnų metų. Susidariau nuomonę, kad su lietuviais daug maloniau dirbti: jie laikosi žodžio, nuoširdžiau atlieka darbą ir nemažiau už leidėją rūpinasi, kad knyga būtų gera. Tai gali patvirtinti ir tas faktas, kad p. Kapočius, paėmęs atsakomybę už atspausdinimą, sakė, net sugrįžęs į savo seną ydą — pradėjo rūkyti, nes darbas užtruko truputį ilgiau, negu buvo planavęs. Žinoma, gaila, kad taip įvyko: čia pirmon eilėn kalta aš su savo kasdieniniu pasiruošimu keliauti į dausas, dr. J. Girniaus tikslumas, pareikalavęs ne tik datų, bet ir puslapių nurodymų dokumentacijai paremti ir dail. Vizgirdos didelis jautrumas tamsesniam ar šviesesniam šešėliui paveikslų reprodukcijose.

Bet viskas gerai, kas gerai baigiasi. Šiandien mes jau krikštijame, kaip laikraščiai skelbė, liuksusinę lietuvišką knygą.

Šios monografijos per mėnesį beliko nepilni 400. Bijausi, kad ji pergreit pasidarys retenybe.

Bet tenenusimena tie, kurie nesuskubs įsigyti, nes man rašė mūsų visų mielas Paulius Jurkus, kad jis planuoja parašyti apie Adomą Galdiką pasakojimą — sagą. Tai bus, manau, nemažiau įdomus pasiskaitymas, kaip Kennebunkporto vasaronių aprašymai; o kas norės pafilosofuoti, tai galės paskaityti dail. Aleksandros Kašubienės studija apie Adomo Galdiko kūrybinę raidą.

Darbas baigtas ir aš nuoširdžiausiai dėkoju visiems padėjusiems jį atlikti. Dėkoju Putnamo seselėms už šią šventę, vadovei seselei Margaritai už šios dienos įvado žodį, seselei Teresei, kuri praves šios programos vaizdinę dalį, dr. Girniui už svarų redaktoriaus žodį, dailininkui Valiui, atvykusiam net iš tolimos žemės su paskaita, jums visiems čia susirinkusiems ir lietuviškai visuomenei už Galdiko meno šiltą įvertinimą.

Tad visiems, visiems DIDELIS AČIŪ!

Dail. Adomo Galdiko lietuviškosios monografijos pristatymas 1975. VI. 22, Putname, Conn.; kalba **M. Galdikienė**, sėdi **k. L. Andriekus, OFM, dail. T. Valius, dail. V. Vizgirda**

Dailininko Adomo Galdiko monografijos

NORA KULPAVIČIENĖ

Šalia visų visuomeniškų nuopelnų, Magdalenai Galdikienei reikia pripažinti dar vieną nuopelną, kuris rišasi su meno pasauliu, būtent, išleidimą dviejų monografinių knygų apie savo vyrą, dailininką Adomą Galdiką. M. G. buvo jautri, padedanti jo gyvenimo draugė ir palydovė. Per ilgą pusšimtį bendro gyvenimo metų ji sugebėjo sukurti kasdieninę gyvenamąją aplinką, tinkamą dailininko - menininko kūrybiniams polėkiams. Ji talkino jam, išeivijoje ieškančiam pripažinimo platesniame meno pasaulyje. Ji padėdavo net studijoje prie techniškų paruošimų, besirengiant parodoms įvairiose galerijose Paryžiuje ir New Yorke. Dailininkas Adomas Galdikas buvo vienas iš raiškiausių iš iškiliausių asmenybių lietuviškajame meno pasaulyje, jo meninis palikimas yra labai reikšmingas ir gausus. Meno kūryba tinkamiausiai ir nepamirštamiausiai yra įamžinama muziejuose, kolekcijose ir spaudos leidiniuose. todėl M. Galdikienė pasirinko šį būdą. Pasiuntusi dalį kūrinių Vilniaus ir Kauno galerijoms, kitus kūrinius paskyrė parodoms, kurių pajamos ėjo įgyvendinimui užsibrėžto tikslo — išleidimui dailininko monografijos. Šis kilnus užsi-

Toronto, Kanada

Dail. Adomo Galdiko parodos rengimo ir angliškosios monografijos pristatymo dalyviai 1974. XII. 15, Toronte, Kanadoje, iš k.: **dail. T. Valius, "Moters" red. N. Kulpavičienė, dail. H. Žmuidzinienė, g. k. dr. J. Žmuidzinas, s. M. Bareikaitė, dr. arch. A. Kulpavičius**

ADOMAS GALDIKAS

Pirmasis "Moters" žurnalo viršelis 1920 m.

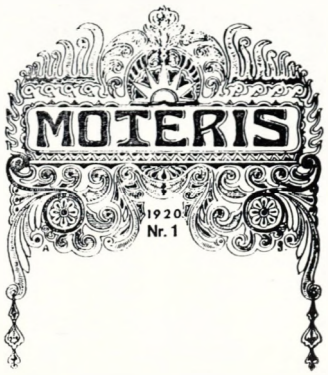

mojimas pareikalavo ne tik keliasdešimt tūkstantinės sumos, bet ir didelio pasiryžimo, darbo ir energijos, kurios M. Galdikienei niekada netrūko. Šiame darbe talkino daug žmonių, specialistų, menininkų ir asmeniškų draugų. Darbas užtruko keletą metų, bet pagaliau siektas tikslas buvo įgyvendintas. 1973 metų gale pasirodė monografija anglų kalba: Adomas Galdikas a Color Odyssey, by Charlotte Willard, with an Essay by Waldemar George. Šis leidinys pirmą kartą lietuviškai visuomenei buvo pristatytas gruodžio 15 d., Adomo Galdiko parodos atidarymo metu, Toronte, Kanadoje. Monografiją apibūdino ir pristatė dr. arch. A. Kulpavičius, apie dailininko asmenį kalbėjo g. kons. dr. J. Žmuidzinas ir dail. T. Valius. Po šios knygos išleidimo tuojau buvo pradėta rengti lietuviška laida, kuri buvo iš naujo perredaguota, praplėsta ir papildyta. Monografija lietuvių kalba išėjo 1975 metų pavasarį: Adomas Galdikas — redagavo J. Girnius; autoriai: J. Girnius, M. Galdikienė, L. Andriekus, V. Vizgirda, Waldemar George. Šios laidos pristatymas įvyko Putname, JAV, birželio mėn. 22 d. Monografiją pristatė dail. T. Valius ir dr. J. Girnius.

Šiais liuksusiniais meno leidiniais yra papildytos retos to pobūdžio knygų eilės ir sudarytos galimybės angliškai kalbančiam pasauliui plačiau susipažinti su genialaus lietuvio dailininko kūryba.

Magdalena Galdikienė išleisdama šias monografijas pastatė savo vyrui, dailininkui Adomui Galdikui, amžiną paminklą ir tuo pačiu prisidėjo prie lietuviškos kultūros kėlimo išeivijoje.

Adomas Galdikas a Color Odyssey, by **Charlotte Willard,** with an Essay by **Waldemar George;** 171 pg., 40 color reproductions and 133 black and white illustrations; October House Inc., New York, 1973.

Adomas Galdikas — redagavo **J. Girnius;** autoriai: **J.Girnius, M. Galdikienė, L. Andriekus, V. Vizgirda, Waldemar George;** 191 psl., 153 vienaspalvės ir 48 spalvotos reprodukcijos; Lietuvių Enciklopedijos Leidykla, Boston; MCMLXXV.

A. GALDIKAS

Natiurmortas

Mergaitė